

ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ

ΙΔΡΥΤΗΣ ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

ΤΟΜΟΣ ΤΕΣΣΑΡΑΚΟΣΤΟΣ ΟΓΔΟΟΣ

ΙΟΥΛΙΟΣ - ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ

1950

ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΣ & Σ^{ΙΑ} Α.Ε.

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ "ΕΣΤΙΑΣ,"

38 - ΟΔΟΣ ΤΣΩΡΤΣΙΑ - 38

ΑΘΗΝΑΙ

ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ

(1900 - 1950)

« Εύρίσκει τὰ σαθρὰ τῶν
πραγμάτων, αὐτὸς ὁ πόλεμος »
ΔΗΜΟΣΘΕΝΗΣ

Η ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ ΤΑ ΠΡΩΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΤΟΥ ΑΙΩΝΑ ΜΑΣ

Όταν με ψύχραιμο μάτι αντιμετωπίσουμε τὰ τελευταία πενήντα χρόνια τῆς ζωῆς, δὲν μπορούμε νὰ μὴν κάνουμε μιὰ ἀφιλονίκητη παρατήρηση ἢ καλλίτερα μιὰ διαπίστωση. Αὐτὰ τὰ πενήντα χρόνια ὑπῆρξαν τὰ πιὸ τραγικὰ καὶ ματωμένα τῆς νεώτερης ἱστορίας τοῦ κόσμου, μὰ καὶ τὰ πιὸ γονιμοποιὰ, τὰ πιὸ δημιουργικὰ, τὰ σχεδὸν κοσμογονικὰ γιὰ τὶς νεώτερες κοινωνίες. Οἱ περισσότεροι, ἐπηρεαζόμενοι ἀπὸ μερικὰ γεγονότα, θεωροῦν τὰ χρόνια αὐτά, σὰ χρόνια καταστροφῆς κι' ὀλέθρου. Ἀλλὰ ξεχνοῦν πὼς ὅλες οἱ μεγάλες ἐπαναστάσεις, ὅλες οἱ μεγάλες ἀναγεννήσεις, βγῆκαν μέσα ἀπὸ τοὺς καπνοὺς τῆς πυρκαγιᾶς τοῦ παρελθόντος, μέσα ἀπὸ τὶς φλόγες τῆς ἐπαναστάσεως, ποὺ κατακαίει κάθε τι ποὺ ξεράθηκε, κάθε τι ἄχρηστο πιά γιὰ τὴ ζωὴ καὶ τὴν πρόοδο τοῦ συνόλου. Ἀκόμη βρισκόμαστε μέσα στὰ δημιουργικὰ πλαίσια τοῦ παρόντος, τὰ γιομάτα καπνοῦς, ἀλλὰ διακρίνουμε πὼς ἕνας κόσμος γκρεμίζεται κι' ἕνας ἄλλος ἀναφαίνεται μακρὰ βέβαια, καὶ θαμπά, ἀλλ' ὅπως δῆποτε διαγράφεται στὰ βᾶθη τοῦ μέλλοντος. Ἡ βία ὑπῆρξεν ἡ μάννα τῆς προόδου.

Κι' ὅμως ὁ αἰματοστάλαχτος αὐτὸς 20ὸς αἰώνας τῆς βίας, ἄρχισε μὲ μιὰ ἔκτακτη χειρονομία, μὲ μιὰ τάση συνεννοήσεως καὶ συναδελφότητος, μὲ μιὰν ἀπόπειρα λύσεως τῶν διαφορῶν μὲ τὰ πιὸ φιλειρηνικὰ μέσα. Ξεκίνησε μὲ τὴν συνδιάσκεψη τῆς Χάγης καὶ τὴν ἴδρυση τοῦ δικαστηρίου τῆς γιὰ τὴν ἐξασφάλιση μιᾶς κάποιας εἰρήνης στὸν κόσμο. Πρωτοστάτησε δὲ στὶς ἀπόψεις αὐτὲς ὁ Τσάρος Νικόλαος ὁ Β', πραγματικὸς ἀπόστολος τῆς ἰδέας τῆς εἰρήνης. Εἶναι καταπληκτικὸ πὼς εἴκοσι ἕξη κράτη τῆς Εὐρώπης, τῆς Ἀμερικῆς καὶ τῆς Ἀσίας, βρέθηκαν σύμφωνα κι' ὑπέγραψαν μερικὲς συμβάσεις ποὺ ἀπαγόρευαν τὴν χρησιμοποίησιν ὀρισμένων ὀπλῶν καὶ πυρομαχικῶν, καθὼς καὶ τὴν καλλίτερη μεταχείριση τῶν τραυματιῶν τοῦ πολέμου. Συγχρόνως ὑποχρεώθηκαν νὰ δε-

σμεύονται ἀπὸ τὶς ἀποφάσεις τοῦ Διαιτητικοῦ Δικαστηρίου τῆς Χάγης, ποὺ θάρχιζεν ἀμέσως ἢ λειτουργία του. Μὲ τὸ εἰρημιστικὸ αὐτὸ πυροτέχνημα μπῆκε ὁ εἰκοστὸς αἰώνας. Ἀλλὰ ποιά εἰρωνεία !.. Ὅ,τι ἀκολούθησε τὶς κατοπινὲς δεκαετίες κάθε ἄλλο εἶναι παρὰ εἰρημιστικὸ.

Ὁ πόλεμος τῆς Ἀγγλίας ἐναντίον τῶν Μπόερς, τῆς γνωστῆς Ὀλλανδικῆς ἀποικίας στὴ Νότιο Ἀφρική, ποὺ βάσταξε μέχρι τὸ 1902, εἶχε πολλὰς φάσεις, ἀλλ' ἐπιτέλους νίκησαν οἱ Βρεταννοί, ἀφοῦ μεταχειρίστηκαν τὰ βιαϊότερα, ἀπανθρωπότερα καὶ βαρβαρότερα μέσα, ὡς κι' αὐτὸ τὸ θάνατο πάνω στὸ σταυρὸ. Ὁ πόλεμος ἐκεῖνος εἶχε δείξει ποὺ μπορούσε νὰ φθάσει ἡ ἀνθρώπινη κτηνωδία κατὰ τὴ διάρκεια τῶν ἐχθροπραξιῶν. Οἱ Ἄγγλοι ὄχι μόνον ὑπέταξαν τοὺς Μπόερς, μὰ καὶ κήρυξαν τὶς δυὸ δημοκρατίες τοὺς βρεταννικὲς κτήσεις. Τὴν ἴδια ἐποχὴ ἐπαναστάτησαν κι' οἱ Μπόξερ, οἱ Κινέζοι ἐθνικιστὲς, ποὺ ζητοῦσαν τὴν ἀναχώρηση τῶν ξένων ἀπὸ τὴν πατρίδα τους καὶ ποὺ τοὺς χαρακτήριζεν ἕνα ἄσπονδο μῖσος ἐναντίον τῶν Εὐρωπαίων. Αὐτοὶ αἰχμαλώτισαν τοὺς ξένους προξένους στὸ Πεκίνο· χρειάστηκε δὲ ἐπέμβαση ὄλων τῶν Εὐρωπαϊκῶν δυνάμεων, μαζί καὶ τῆς Ἀμερικῆς καὶ τῆς Ἰαπωνίας ἐναντίον τῶν Μπόξερ, γιὰ νὰ εἰρηνεύσουν μόλις τὸ 1902.

Δυστυχῶς ἡ τάση ὄλων γενικῶς τῶν εὐρωπαϊκῶν δυνάμεων, καὶ μάλιστα τῆς Ρωσίας καὶ τῆς Ἀγγλίας, εἶναι ἡ ἐπέκταση πρὸς τὴν Ἀπὼ Ἀνατολή, καὶ τῆς Γαλλίας πρὸς τὴν Ἀφρική. Οἱ Ρῶσοι κατέλαβαν τὸ Πόρτ Ἀρθούρ καὶ συνέχισαν τὴν κατακτητικὴ πορεία τους πρὸς τὴ Μαντζουρία καὶ τὴν Κορέα. Οἱ Ἰάπωνες, ποὺ ὑποστηρίζονταν ἀπὸ τοὺς Ἄγγλους, ἀντιστάθηκαν στὴν πορεία αὐτή. Οἱ Πανσλαβιστὲς ὑπερίσχυσαν κι' ὁ Ρωσο-Ἰαπωνικὸς πόλεμος κηρύχθηκε τὸ Φεβρουάριον τοῦ 1904, παρὰ τὶς φιλειρηνικὰς διαθέσεις τοῦ Τσάρου. Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία, πὼς ὁ πόλεμος ὀφείλονταν σ' ἀγγλικὰς παρορμήσεις, γιὰ ν' ἀποτραπῆ ἡ Ρωσία ἀπὸ τὴν Ἀσία καὶ κυρίως γιὰ νὰ παύσει ἡ πανσλαβιστικὴ τῆς κίνηση πρὸς

την Έγγυς Ανατολή, πρὸς τὰ Βαλκάνια, τὴν Κωνσταντινούπολη, τὴ Μεσόγειο καὶ τὴν Παλαιστίνη. Ὁ Ρωσοϊαπωνικὸς πόλεμος ἔδειξε τὴν ἀδυναμία τῆς Ρωσίας, πού μὲ τόση μυστικότητα κρύβονταν ἀπὸ τὸν ἄλλο κόσμο. Οἱ Πανσλαβιστές, πού ἀπειλοῦσαν νὰ κυριεύσουν τὸ Βερολίνο τοῦ Μεγάλου Φρειδερίκου καὶ τοῦ Βίσμαρκ, πού φιλοδοξοῦσαν νὰ καταλάβουν τὴν Κωνσταντινούπολη καὶ νὰ κυριαρχήσουν στὴν Εὐρώπη, νικήθηκαν ἀναίσχυντα ἀπὸ τοὺς Γιαπωνέζους στὴν ξηρὰ καὶ στὴ θάλασσα· τὸ Μοῦκ-δεν κι' ἡ ναυμαχία τῆς Τσούσιμα ὑπῆρξαν ὁ τάφος τῆς Ρωσίας στὴν Ἀσία, ἔστω καὶ παροδικῶς. Ἡ δὲ συνθήκη, πού ὑπογράφηκε στὸ Πόρτσμουθ στίς 5 Σεπτεμβρίου τοῦ 1905, ὑποχρέωσε τὴ Ρωσία ν' ἀδειάσει τὴν Μαντζουρία, νὰ παραδώσει τὸ Πόρτ Ἀρθουρ στὴν Ἰαπωνία καὶ ν' ἀναγνωρίσει μελλοντικῶς τὸ γιαπωνέζικο προτεκτοράτο στὴν Κορέα.

Ἡ ἥττα τῆς Ρωσίας εἶχε συνέπειες στὴν Εὐρώπη κι' ἰδίως στὰ Βαλκάνια. Οἱ φιλοδοξίες τῆς Μόσχας στὰ Βαλκάνια καὶ τὴν Έγγυς Ανατολή ἀνακόπηκαν γιὰ λίγο. Οἱ Πανσλαβιστές, ποῦχαν προκαλέσει τὸν πόλεμο, δὲν τολμοῦσαν νὰ δράσουν, ὅπως ἤθελαν, οὔτε νὰ ὑποστηρίξουν τοὺς Νοτιοσλαύους, Βουλγάρους καὶ Σέρβους, στὰ κατακτητικὰ τους σχέδια γιὰ τὴ Μακεδονία. Ἡ Ἑλλάδα ἀνέπνευσε κάπως ὕστερα ἀπὸ τὸν Ἑλληνοτουρκικὸ πόλεμο τοῦ 1897 πού τὴν εἶχε τόσον ἐκθέσει στὰ μάτια τοῦ κόσμου. Ἐπέτρεψε δὲ τὴν ἀμυνα τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐναντίον τοῦ Σλαβισμοῦ. Ὁ Ἑλληνισμὸς ἐπεκράτησε στὴ Μακεδονία ἀπέναντι τῶν Βουλγάρων, μὲ τὴν βοήθεια βέβαια καὶ τῶν ἀνταρτικῶν σωμάτων, πού ὀργάνωσε ἡ ἐλεύθερη Ἑλλάδα. Ὁ ἀντίχτυπος τῆς ἥττας τοῦ Πανσλαβισμοῦ στὴν Ἄπω Ανατολή εἶχε ψαλλιδίσει τὰ φτερά τῶν Σλάβων καὶ μηδενίσει, ἔστω καὶ πρόσκαιρα, τίς φιλοδοξίες τῆς Μόσχας γιὰ μιὰ ἐπικράτηση στὰ Βαλκάνια εἰς βάρος τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Τὸ Μακεδονικὸ ζήτημα, καὶ γενικώτερα τὸ Ἀνατολικό, ἢ κατὰσταση δηλαδὴ τῶν ὑπόδουλων ἐθνικοτήτων τῆς Ὄθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας, ἢ διατήρηση ἢ διάλυση τῆς Τουρκίας, ὑπῆρξε μιὰ ἀπὸ τίς ἀνοιχτές πληγές τῆς εὐρωπαϊκῆς πολιτικῆς. Ἡ Ρωσία ἐνδιαφερόταν γι' αὐτὸ ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Μεγάλου Πέτρου καὶ τῶς ὡς πρόσχημα γιὰ τὴν πραγματοποίηση τῶν φιλοδοξιῶν καὶ κατακτητικῶν τῆς βλέψεων σ' ὀλόκληρη τὴν Ἀνατολή καὶ τὴν Ἀνατολικὴ Μεσόγειο. Ἡ Ρωσία ἐνδιαφέρθηκε γιὰ τὴν ἀπελευθέρωση τῆς Σερβίας κι' ἔκανε κράτος τὴ Βουλγαρία τὸ 1878, καὶ μάλιστα κράτος, πού θὰ κατεῖχε ὀλόκληρη σχεδὸν τὴ Βαλκανικὴ, ἀπὸ τὸ Δούναβι ἕως τὸ Αἰγαῖο. Ἡ Ἀγγλία ἀντιστάθηκε, καὶ στὸ συνέδριο τοῦ Βερολίνου ἡ Βουλγαρία περιορίστηκε, ἀν καὶ τῆς δόθηκε ἡ Ἀνατολικὴ Ρωμυλία μὲ πολλὰς χιλιάδες Ἑλλήνων. Ἡ Γερμανία ἐπί-

σης ἄρχισε νὰ ἐνδιαφέρεται γιὰ τὸ Ἀνατολικὸ ζήτημα, ἢ δὲ Αὐστρία φιλοδοξοῦσε νὰ κατεβεῖ στὴ Θεσσαλονίκη, νὰ καταλάβει τὴν Ἀλβανία καὶ τὴ Μακεδονία καὶ νὰ θέσει τέρμα στίς διαμάχες τῶν βαλκανικῶν φυλῶν. Ἀλλ' ἡ βουλγαρικὴ δῆθεν ἐπανάσταση τῆς Μακεδονίας τὸ 1903, ἔφερε πάλι τὸ Ἀνατολικὸ πρόβλημα στὸ προσκήνιο. Οἱ δυνάμεις ἐπενέβηκαν κάθε μιὰ γιὰ τὰ συμφέροντά της κι' ἔτσι ἦρθε στὴν ἐπιφάνεια τὸ πρόγραμμα τοῦ Μύρτστεγ τὸ 1904. Τοῦτο ἀπέβλεπε στὴ διαχάραξη ζωνῶν ἐπιρροῆς στὴ Μακεδονία καὶ στὴν ἐφαρμογὴ διαρρυθμίσεων διοικητικῆς κι' ἀστυνομικῆς φύσεως. Κάτω ὁμως ἀπ' αὐτὸ κρύβονταν οἱ φιλοδοξίες τῆς Ἰταλίας, τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Ρωσίας γιὰ τὰ ἐδάφη τῆς Βαλκανικῆς.

Τὴν ἴδια ἐποχὴ πρόβαλλε ἡ γερμανικὴ δύναμη, ὄχι μόνον στὴ Στεριά, μὰ καὶ στὴ Θάλασσα. Ἡ Γερμανία κατασκεύασε μεγάλο στόλο, προσπαθώντας νὰ ἰσοσκελίσει ἐκείνον τῆς Ἀγγλίας. «Τὸ μέλλον τῆς Γερμανίας βρίσκεται στὴ θάλασσα», κήρυττε ὁ Κάιζερ. Ἡ κυριαρχία τῶν θαλασσῶν διακυβεύονταν. Ἡ γερμανικὴ βιομηχανία εἶχεν ἐκτοπίσει τὴν ἀγγλικὴ καὶ τὴ γαλλικὴ ἀπὸ τίς ἀγορές τοῦ κόσμου. Ἡ Γερμανία φερόταν πρὸς εὐρωπαϊκὴ κι' ἴσως καὶ πρὸς παγκόσμια ἐπικράτηση. Ἐτσι ἡ Ἀγγλία στράφηκε στὴ Γαλλία τὸ 1904 καὶ τελευταία στὴ Ρωσία. Τὸ 1907 συντελέστηκε ἡ Ἀγγλορωσικὴ συμφιλίωση, τὸ πρῶτο σύννεφο τοῦ μέλλοντος εὐρωπαϊκοῦ πολέμου. Ἡ Γερμανία εἶχε σχεδὸν ἀπομονωθεῖ καὶ μόνον φιλικὲς καὶ συμμαχικὲς σχέσεις τὴ συνέδεαν μὲ τὴν Αὐστρουγγαρία καὶ σχετικῶς μὲ τὴν Ἰταλία καὶ τὴν Τουρκία. Νέος εὐρωπαϊκὸς πόλεμος ἐναντίον τῆς Γερμανίας ἀπειλοῦσε τὴν εἰρήνην. Ἀλλὰ καμμιά δύναμη δὲν τολμοῦσε νὰ κηρυχθεῖ φανερά ἐναντίον της. Ἡ θέληση τῆς Γερμανίας στὰ διάφορα ζητήματα τῆς Εὐρώπης κυριαρχοῦσε. Ὁ στρατὸς της, ὁ καλλίτερος τοῦ κόσμου, ἡ μεγάλη ναυτικὴ τῆς προσπάθεια γιὰ νὰ φτάσει κι' ὑπερτερῆσει τὸν ἀγγλικὸ στόλο, οἱ Ἰταμοὶ κι' ἐγωϊστικοὶ λόγοι τοῦ Κάιζερ σὲ διάφορες περιπτώσεις, ἦταν μιὰ ἀπειλὴ ἐναντίον τῆς εἰρήνης, πού ἀργὰ ἢ γρήγορα θὰ ξεσποῦσε σ' ἕναν πόλεμο γιὰ τὴν κυριαρχία τοῦ κόσμου.

Δὲν εἶχαν περάσει παρά λίγοι μῆνες, ἀφ' ὅτου εἶχε συντελεσθεῖ ἡ ἀγγλορωσικὴ συμφιλίωση κι' ἡ συνάντηση τοῦ Τσάρου Νικολάου μὲ τὸν βασιλέα τῆς Ἀγγλίας Ἐδουάρδο Ζ', τὸν Ἰούλιο τοῦ 1908, καὶ νὰ μιὰ νέα ἐπανάσταση ξεσπᾶ στὴν Ἀνατολή: Τὸ κίνημα τῶν Νεοτούρκων τὸν Ἰούλιο τοῦ ἴδιου χρόνου, πού ἐπιδίωκε τὴν ἐπιβολὴ τοῦ Συντάγματος τοῦ 1876 πού δὲν εἶχε ποτὲ ἐφαρμόσει ὁ Σουλτάνος Χαμίτ. Οὐσιαστικὰ οἱ Νεότουρκοι ἤθελαν νὰ καταργήσουν τίς συνεχεῖς ἐπεμβάσεις τῶν Εὐρωπαίων στὰ ἐσωτερικὰ πράγματα τῆς Τουρκίας, ν' ἀπονήσουν τὰ διάφορα προνόμια τοῦ Οἴκου-

νικού Πατριαρχείου και τών χριστιανικών κοινοτήτων στη Μακεδονία, Θράκη και Μικράν Ασία και, τέλος, να εξισώσουν όλες τις φυλές. Οι εκλογές όμως, που έκαναν οι Νεότουρκοι τὸ 1908, τὸς διέψευσαν. Τὸ 1913 τῶν βουλευτῶν τῆς Ὀθωμανικῆς Ἀυτοκρατορίας ἦσαν χριστιανοί κι' οἱ περισσότεροί "Ἕλληνες τῆς Μακεδονίας, τῆς Θράκης καὶ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Ἀπὸ τὴν ἀφορμὴ τοῦ Κρητικοῦ ζητήματος παρ' ὀλίγο νὰ κηρυχθεῖ τότε Ἑλληνοτουρκικὸς πόλεμος.

Λίγο ἀργότερα, τὸν Αὐγούστο τοῦ 1909, ἔγινε καὶ τὸ ἑλληνικὸ ἐπαναστατικὸ κίνημα τοῦ Γουδῆ. Οἱ ἀφορμὲς τοῦ ἦταν πολλές καὶ μάλιστα οἰκονομικὲς καὶ πολιτικὲς. Ἡ μετανάστευση στὴν Ἀμερικὴ καὶ σ' ἄλλα μέρη, εἶχε περάσει κάθε ὑποφερτὴν ἔκταση. Χιλιάδες κατοίκων ἀπὸ διάφορα σημεῖα τῆς κυρίως Ἑλλάδος ἔφευγαν γιὰ τὴν Ἀμερικὴ, κι' ἔφευγαν δυστυχῶς τὰ ζωτικώτερα στοιχεῖα τῆς χώρας. Οἱ νέοι κι' ὄσοι ἠθελαν νὰ ζήσουν, δουλεύοντας, ἔμπαιναν στὰ ὑπερωκεάνεια καὶ κατευθύνονταν στὸ νέο κόσμο. 680.000 χιλ. Ἑλλήνων εἶχαν ἀναχωρήσει μέχρι τότε. Ἔπρεπε λοιπὸν κάτι νὰ γίνεῖ στὸν τόπο, ποῦ θ' ἀνοίγε νέες ἐργασίες καὶ θ' ἀνάγκαζε τοὺς κατοίκους νὰ μένουν στὴν πατρίδα τους. Ἡ Ἐπανάσταση ἐκείνη αὐτὸ ἐπέδωκε καὶ κατόπι τὸν καθαρμὸ τῆς πολιτικῆς ζωῆς ἀπὸ τὰ τζάκια ποῦ κυβερνοῦσιν ἐπὶ ἑκατὸ σχεδὸν χρόνια τὴν Ἑλλάδα, καὶ κατέτρωγαν τὰ ψυχία τοῦ προϋπολογισμοῦ. Ὑστερα ἡ χώρα ἔπρεπε νὰ ὀπλισθεῖ καὶ νὰ μὴ βρίζεται κι' ἐξευτελίζεται καθημερινὰ ἀπὸ τοὺς Τούρκους, οἱ ὁποῖοι μετὰ τὸν πόλεμο τοῦ 1897 δὲν λογάριζαν καθόλου τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν ἀπειλοῦσαν με στρατιωτικὲς παρελάσεις μέχρι τῆς πλατείας τοῦ Συντάγματος! Ἡ χώρα δὲν μπορούσε νὰ ἐξακολουθήσει νὰ κυβερνᾶται ἀπὸ τοὺς ἀποτυχημένους καὶ κομματικούς πολιτικούς, ποῦ μονάχα τὰ προσωπικὰ συμφέροντα καὶ ἐκεῖνα τοῦ κόμματος ὑπηρετοῦσαν. Ἡ ἐπανάσταση κηρύχθηκε μετὰ τὴν κραυγὴ: «κάτω ἡ φαυλοκρατία», μὰ πίσω ἀπὸ τὶς λέξεις αὐτὲς ὑπῆρχαν κι' ἄλλοι οὐσιαστικώτεροι λόγοι, οἰκονομικοί, κοινωνικοὶ καὶ πολιτικοί.

Ἡ Τουρκία, παρὰ τὴν ἐπανάσταση τοῦ 1908, ἔφθινε καὶ σπαράσσονταν ἀπὸ οἰκονομικὲς κι' ἐσωτερικὲς διαμάχες. Τὴν κατάσταση αὐτὴ ἐκμεταλλεύτηκε ἡ Ἰταλία καὶ τῆς κήρυξε τὸν πόλεμο τὸν Ὀκτώβριο τοῦ 1911. Τὰ Δωδεκάνησα κι' ἡ Τριπολίτιδα καταλήφθηκαν ἀπὸ τὸν Ἰταλικὸ στρατὸ, με σχετικὴ ἀντίσταση τῶν Τούρκων κι' ὄχι χωρὶς ἀποτυχίες τῶν Ἰταλῶν. Ὁ πόλεμος, καθὼς κι' ἡ ἐσωτερικὴ ἀναρχία καὶ παραλυσία τῆς Τουρκίας, κρίθηκαν ἀπὸ τοὺς Νοτιοσλάβους ὡς κατάλληλη εὐκαιρία γιὰ νὰ πραγματοποιήσουν τὶς φιλοδοξίες τους στὰ Βαλκάνια. Στὶς 13 Μαρτίου τοῦ 1912 ὑπογράφηκε ἡ Σερβοβουλγαρικὴ συνθήκη, με σκοπὸ τὸν πόλεμο ἐναντίον τῆς Τουρκίας καὶ τὴ διανομὴ μεταξὺ τους τῆς Βαλκανικῆς

μέχρι τοῦ Ἀλιάκμονος. Ἡ Ἑλλάδα οὔτε κὰν λογαριαζόταν, ὡς στρατιωτικὴ δύναμη, ἀν' κι' ἀπὸ τὸ 1910 τὴν κυβερνοῦσε ὁ Ἐλευθέριος Βενιζέλος, μνημένος, ὄσο λίγοι, στὸ Ἀνατολικὸ ζήτημα, γνωρίζοντας τὶς προθέσεις τῶν Σέρβων καὶ Βουλγάρων κι' ἔχοντας ἐτοιμασθεῖ στρατιωτικῶς καὶ κυρίως ναυτικῶς, ὅπως ἀντιμετωπίσει τοὺς Νοτιοσλάβους. Εἶχε φθάσει μέχρι τῆς ἀποφάσεως νὰ συνεννοηθεῖ μαζί τους, παίζοντας «ὄλα γιὰ ὄλα» καὶ μαζί τὸ μέλλον τοῦ Βαλκανικοῦ καὶ Μικρασιατικοῦ Ἑλληνισμοῦ. Παρὰ τὶς ἐχθρότητες αἰῶνων στὶς 29 Μαΐου τοῦ 1912 ὑπέγραψε μετὰ τὴ Βουλγαρία ἀμυντικὴ συμμαχία, χωρὶς τὸν προσδιορισμὸ διανομῆς στὴν περίπτωση νίκης καὶ διαμελισμοῦ τῆς εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας καὶ στὶς 22 Σεπτεμβρίου στρατιωτικὴ μυστικὴ σύμβαση μαζί της. Εἶπαμε ὁ Βενιζέλος ἔπαιξε «ὄλα γι' ὄλα». Ἐκανε ἕνα πῆδημα πρὸς τὸ κενό, ὅπως πολλές φορές γράφτηκε.

Τὴν ἐποχὴ ἐκείνη εἶχαν ἀρχίσει διαπραγματεύσεις μετὰ τὴν Τουρκία κι' Ἰταλίας γιὰ τὴν κατάπαυση τῶν ἐχθροπραξιῶν. Οἱ διαπραγματεύσεις εἶχαν φθάσει στὸ τέρμα τους κι' ἀπὸ στιγμὴ σὲ στιγμὴ, τὸ πρωτόκολλο τῆς ἀνακωχῆς θὰ ὑπογράφονταν. Οἱ βάλκανικοὶ Σύμμαχοι ἔκριναν τὸ χρόνο κατάλληλο, γιὰ νὰ κηρύξουν τὸν πόλεμο. Καὶ πραγματικὰ τὸν κήρυξαν τὸν Ὀκτώβριο τοῦ 1912. Ἀλλ' ἡ Τουρκία ἔκλεισε μετὰ τὴν Ἰταλία ἀνακωχὴ κι' ἔτσι στρατιωτικῶς ἀπερίσπαστη κατέβαινε στὸν πόλεμο, βέβαιη γιὰ τὴ νίκη τῆς ἐναντίον τῶν Βαλκανικῶν Συμμάχων. Τὴν τελευταία στιγμὴ προσπάθησε ν' ἀποσπᾶσει τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τοὺς Σλάβους συμμάχους της, παραχωρώντας τὴν Κρήτη κι' ἄλλα παραμεθόρια τῆς γραμμῆς τῆς Συνθήκης τοῦ Βερολίνου. Ἀλλ' ἡ Ἑλλάδα ἀρνήθηκε καὶ νὰ συζητήσει κὰν τὶς προτάσεις τῆς Τουρκικῆς κυβερνήσεως. Πιστὴ στὴν ὑπογραφή της κατέβηκε στὸν ἀγῶνα, ἐλπίζοντας στὴ διπλωματικὴ δεξιότητα τοῦ Βενιζέλου τὴν ὥρα τῶν συζητήσεων γιὰ τὴ διανομὴ τῶν ἐδαφῶν τῆς εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας...

Ἐτσι ξέσπασε ὁ Τουρκοβαλκανικὸς πόλεμος τὸ χειμῶνα τοῦ 1912. Οἱ σύμμαχοι νίκησαν παντοῦ. Ἡ Θεσσαλονίκη καταλήφθηκε ἀπὸ τὸν Ἑλληνικὸ Στρατὸ, τὰ Γιάννενα ἔπεσαν, τὸ Μοναστήρι τὸ πῆραν οἱ Σέρβοι, τὴν Ἀδριανούπολη οἱ Βούλγαροι, καθὼς καὶ τὶς Σέρρες, τὴ Δράμα, τὸ Δεδεαγὰς κι' ἄλλες πόλεις τῆς Θράκης, ποῦ κατοικοῦσαν μόνον Ἕλληνες καὶ Τούρκοι. Ἀλλ' οἱ Βούλγαροι ἠθελαν περισσότερα. Ἐπιζητοῦσαν ἕνα καινούργιο πόλεμο γιὰ ν' ἀρπάξουν ὅλη τὴ Βαλκανικὴ ἀπ' τοὺς Συμμάχους. Οἱ Σέρβοι ὁμως κι' οἱ Ἕλληνες εἶχαν προβλέψει τὸ γεγονὸς κι' ἀπὸ τὶς 5 Μαΐου 1913 εἶχαν ὑπογράψει πρωτόκολλο συνεννοήσεως καὶ τὴν 1 Ἰουνίου συμμαχία μετὰ τὴ Βουλγαρία. Καὶ πραγματικῶς ἡ

Βουλγαρία τη νύχτα της 29 προς την 30 Ιουνίου του 1913 έπετέθηκε έναντι των Έλλήνων κι' αργότερα έναντι των Σέρβων. Οι Βούλγαροι ήττήθηκαν παντού οικτρότατα κι' ο τσάρος Φερδινάνδος ζήτησε άνακωχή. Σ' ένα μήνα είχαν γκρεμισθεί όλα τα όνειρα των Βουλγάρων για την ήγεμονία τους σ' όλοκληρη τη Βαλκανική. Στις 30 Ιουλίου 1913 ύπογραφόταν ή άνακωχή και στις 10 Αυγούστου ή ειρήνη στο Βουκουρέστι. Η Ελλάδα έπαιρνε την Καβάλλα, τις Σέρρες και τη Δράμα με όρια προς τη Βουλγαρία το Νέστο. Η Γερμανία είχε υποστηρίξει την Ελλάδα, έλπίζοντας σε μία μελλοντική συνεννόηση και συμμαχία με αυτή. Ήταν το μόνο αντισλαβικό κράτος μέσα στα Βαλκάνια και σε μία δεδομένη στιγμή μπορούσε να γίνει ο σύμμαχος του Γερμανισμού, έναντι του Σλαβισμού, στο Αίγαιο και στην Ανατολή. Με την προϋπόθεση αυτή ή Γερμανία υποστήριξε θερμά την Ελλάδα στο ζήτημα της Καβάλλας. Μελλοντικώς την έβλεπεν ως πρόσκοπο και προφυλακή του Γερμανισμού στην Ανατολική Μεσόγειο. Η μεγέθυνση κι' ή στρατιωτική δύναμή της είχαν μεταβάλει πολλά.

Ο ΠΡΩΤΟΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ (1914 - 1918)

Οι Βαλκανικοί πόλεμοι είχαν ταραξει τη λεγόμενη ευρωπαϊκή Ισορροπία. Η Τουρκία είχε χάσει τις ευρωπαϊκές έπαρχίες της, ενώ τα Βαλκανικά κράτη, κι' ιδίως ή Σερβία κι' ή Ελλάδα, είχαν διπλασιασθεί. Η Αυστρία, που περίμενε να κατεβεί στη Θεσσαλονίκη και να καταλάβει τη Μακεδονία και την Άλβανία, δέν είδε με καλό μάτι την αύξηση της Σερβίας και της Ελλάδας, που πήραν τα μέρη που αυτή φιλοδοξούσε να καταλάβει. Η Σερβία ιδίως γινόταν ένα άδιαπέραστο τείχος στα έπεκτατικά της σχέδια στο νότο. Η Γερμανία επίσης δυσανεστήθηκε με την έξασθένηση και την ήττα της συμμαχου της Τουρκίας. Ουσιαστικώς, αν έξαιρέσει κανείς την προσάρτηση στην Ελλάδα τουρκικών έδαφών, οι Βαλκανικοί πόλεμοι είχαν καταλήξει σε νίκη του Σλαβισμού άπέναντι του Γερμανισμού που κι' αυτός έπεδίωκε να φθάσει μέχρι του Περσικού κόλπου, έχοντας μάλιστα αναλάβει και την κατασκευή του σιδηροδρόμου της Βαγδάτης. Πολλά όνειρα είχαν ψαλλιδισθεί και πολλές προθέσεις είχαν άτονήσει.

Συγχρόνως ή καθημερινή άνοδος της γερμανικής βιομηχανίας, ο ύπέροχος στρατός της, το ναυτικό της, που συνεχώς αύξαινε τον αριθμό των μεγάλων, μονάδων του, ή βαρύτητα της γνώμης του Βερολίνου πάνω στα διεθνή ζητήματα, είχε κινήσει την προσοχή των άλλων δυνάμεων, που με φόβο πρόσβλεπαν την κατάσταση. Έκει πούχαν προχωρήσει τα πράγματα μία σπίθα άρκούσε για ν' άνάψει τον πόλεμο στην Ευρώπη

μεταξύ των μεγάλων δυνάμεων: Ο Σλαβισμός με σύμμαχο τη Γαλλία και την Άγγλία (!), αντιμετώπιζε το Γερμανισμό, που σχεδόν είχε κυριαρχήσει στον κόσμο. Ναι. Τα κύρια αίτια του πρώτου παγκόσμιου πόλεμου βρίσκονται πολύ, πολύ μακρύτερα από τη δολοφονική πράξη του Πάλεβιτς, που σκότωσε τον διάδοχο της Αυστροουγγαρίας Φερδινάνδο και τη γυναίκα του στο Σεράγεβο στις 28 Ιουνίου 1914. Αυτή ήταν ή έξωτερική άφορμή, που πρώτος την έδωσε Σέρβος, ήτοι Σλάβος· τα αίτια είναι όμως οικονομικά και κατόπι πολιτικά. Έπρεπε να προστατευθεί ή άγγλική και γαλλική βιομηχανία που συνεχώς ύποχωρούσε στη γερμανική, και μαζί να διαλυθούν τα όνειρα της Γερμανίας για την παγκόσμια κυριαρχία. Ο λεγόμενος γερμανικός μιλιταρισμός, αυτή ή παντοτεινή άπειλή έναντι της ειρήνης της Ευρώπης και του κόσμου, έπρεπε να χτυπηθεί και τεθεί έκτος κινδύνου. Ήταν ο έφιάλτης της άνθρωπότητας τα τελευταία σαράντα χρόνια, ύστερα από το Γαλλογερμανικό πόλεμο του 1870 και τη συγκρότηση της Γερμανικής Αύτοκρατορίας.

Ο Βίσμαρκ είχε πει προτού κλείσει τα μάτια του πως ο νέος μεγάλος πόλεμος θα προερχόταν από κάποιο μικρό έπεισόδιο στα Βαλκάνια. Και πραγματικώς τα λόγια του Βίσμαρκ ύπήρξαν προφητικά. Η δολοφονία του Φερδινάνδου, του διαδόχου της Αυστροουγγαρίας, στο Σεράγεβο, την 28 Ιουνίου του 1914 ύπήρξεν ή σπίθα πάναψε τον πρώτο ευρωπαϊκό πόλεμο. Η Αυστρία, που στην αύξηση της Σερβίας είχε δει όλα της τα όνειρα προς κάθοδο στη Θεσσαλονίκη και το Αίγαιο να γκρεμίζονται, στη δολοφονία εκείνη διέκρινε ένα μέσο για να έξουδετερώσει τις σερβικές έπιτυχίες στη Μακεδονία. Ύστερα από πολλές συσκέψεις άποφάσισε τον πόλεμο έναντι της κι' έτσι έδωσεν άφορμή στην επέκτασή του. Η Ρωσία κήρυξε τον πόλεμο στην Αυστροουγγαρία, καθώς κι' ή Γαλλία. Η Γερμανία, άμφίροπη ως τότε, κατέβηκε στον άγώνα στις 3 Αυγούστου για να υποστηρίξει την σύμμαχό της Αυστρία. Η Ιταλία, αν κι' άνηκε στην τρικλή συμμαχία όπως πάντα, την πρόδωσε κι' έμεινεν ούδέτερη για να πάρει μέρος αργότερα στον πόλεμο έναντι της Αυστρίας και της Γερμανίας. Έτσι ο πόλεμος γενικεύθηκε για να γίνει σιγά σιγά παγκόσμιος με τη συμμετοχή της Ιαπωνίας, της Αμερικής κι' άλλων μικροτέρων κρατών, Τουρκίας, Βουλγαρίας, Ρουμανίας, Ελλάδος.

Από την άρχή του ο άγώνας εκείνος έδειξε τη στρατιωτική ύπεροχή της Γερμανίας, που μόνη της σχεδόν κράτησε όλο το βάρος του πολέμου. Οι Γερμανοί κύκλωσαν το Παρίσι και σε συμπτωματικές παρεξηγήσεις όφείλεται ή σωτηρία της Γαλλικής πρωτεύουσας. Άλλ' ή μάχη του Μάρνη, άπώθησε τους Γερμανούς κι' έτσι ο πόλεμος προς τη Γαλλία καθηλώθηκε σε μία γραμμή

χαρακωμάτων. Ο Ρωσικός στρατός, αφού τις πρώτες μέρες προχώρησε μέσα στην Πρωσία, συντρίφτηκε κατόπιν από μιά χούφτα Γερμανούς στα βαλτονέρια του Τάννενμπεργκ σε μάχη που βάσταξε 4 μέρες, από της 26 έως της 30 Αύγουστου. Ο Χίντεμπουργκ τότε αναδείχτηκε κατόπιν έγινε στρατάρχης κι' αρχιστράτηγος του γερμανικού στρατού. Κατά τη διάρκεια των πρώτων έχθροπραξιών ο πόλεμος διεξήχθη με σχετικό σεβασμό στις αρχές που καθιέρωσε η συνδιάσκεψη της Χάγης, μα κατόπιν έγινε τραχύτερος για να προχωρήσει στην αγριότητα και τη βαρβαρότητα. Ίδιως από μέρους των Γερμανών διεπράχθησαν πολλά δργια, πουδωσαν αφορμή σε πολλές και καυτερές επικρίσεις από μέρους των συμμάχων. Αλλά κι' οι σύμμαχοι πολλές φορές δεν σεβάστηκαν τις αρχές της Χάγης, ιδίως κατά θάλασσα, όπου απόλυτα κυριαρχούσαν. Αλλ' ως μη ξεχνάμε πως ο πόλεμος ξαναφέρει τους ανθρώπους στην πρωτόγονη κατάσταση και τ'ά ένστικτα δεσπόζουν και στους πιο ψυχραιμους οργανισμούς.

Από των αρχών του 1915 ο αγώνας στη θάλασσα πήρε την πιο επικίνδυνη και τραγική όψη με τον υποβρυχιακό πόλεμο, που κήρυξε η Γερμανία έναντι των συμμάχων. Σε λίγο διάστημα (15 Φεβρουαρίου - 15 Μαΐου 1915) τ'ά γερμανικά υποβρύχια είχαν βυθίσει 111 πλοία, 600.000 και πλέον χιλιάδων τόνων. Ποτέ πόλεμος δεν είχε διεξαχθεί με τόσην αγριότητα, απανθρωπία και σκληρότητα. Το άγλικό και συμμαχικό ναυτικό σχεδόν παρέλυσε. Οι Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής προσπάθησαν να μετριάσουν το κακό, επεμβαίνοντας, μα πολύ λίγα πράγματα κατώρθωσαν. Ο υποβρυχιακός πόλεμος εξακολούθησε μέχρι το τέλος του πολέμου με την ίδια απανθρωπία και βαρβαρότητα. Αν δεν βρισκόταν τότε η Αμερική για να βοηθήσει την Αγγλία και τους συμμάχους, τον πόλεμο ίσως τον κέρδιζε η Γερμανία. Αλλ' είναι εύτύχημα και στοιχείο απέραντης αλληλεγγύης προς το σύνολο της ανθρωπότητας η στάση της Αμερικής στην αρχή του πολέμου και κατόπιν η συμμετοχή της στον αγώνα. Τον Φεβρουάριο του 1917, οι Ηνωμένες Πολιτείες έκοψαν τις σχέσεις τους με τη Γερμανία. Από τότε η νίκη άρχισε να στρέφεται προς τους Συμμάχους.

Κατά τη διάρκεια της πρώτης φάσεως του υποβρυχιακού πολέμου, η Ελλάδα είχε κρατήσει ουδέτερότητα, αν κι' από τις πρώτες στιγμές της κηρύξεως του πολέμου, ο Βενιζέλος είχε στραφεί προς τους Συμμάχους. Αλλ' ο βασιλιάς Κωνσταντίνος, γαμπρός του Κάιζερ, ως στρατιωτικός αμφέβαλλε για την τελειωτική νίκη των συμμάχων και την ήττα της Γερμανίας κι' επέμενε στην πολιτική της ουδέτερότητας. Άσκούσε ρεαλιστική πολιτική, έφ' όσον έβλεπε τη Γερμανία νικήτρια παντού. Αλλ' όταν η Βουλ-

γαρία κατέβηκε στον πόλεμο, ως σύμμαχος της Γερμανίας, κι' η Ρουμανία πήγε με το μέρος των Συμμάχων, ο Βενιζέλος έκρινε, πως η θέση της Ελλάδος ήταν πια στο πλευρό των Αγγλογάλλων. Έτσι έκαμε το κίνημα της Θεσσαλονίκης, όπου σχημάτισε προσωρινή κυβέρνηση με όριστική στροφή προς τους Συμμάχους, και κήρυξε τον πόλεμο έναντι της Βουλγαρίας και της Γερμανίας. Από τότε η πίεση των Συμμάχων απέναντι του Κωνσταντίνου γινόταν τραχύτερη. Υποστήριζαν την κυβέρνηση της Θεσσαλονίκης του Βενιζέλου ως που τέλος πέτυχαν την έκθρόνιση του Κωνσταντίνου στις 30 Μαΐου 1917. Έθνος και Κράτος διχάστηκαν, αλλ' όπωσδήποτε η Ελλάδα κατέβηκε στον πόλεμο έναντι των Κεντρικών Αυτοκρατοριών ενωμένη, έστω και κάπως άργα.

Η προσχώρηση της Αμερικής προς το μέρος των Συμμάχων επέφερε σιγά-σιγά την ανατροπή των στρατιωτικών δεδομένων μέχρι της στιγμής. Στρατός συνεχώς στελλόταν από τις Ηνωμένες Πολιτείες, απέραντο πολεμικό υλικό κι' οικονομικές ενισχύσεις απεριόριστες. Παρ' όλ' αυτά η Γερμανία ήταν όρθη κι' ακατάβλητη στα πεδία του πολέμου. Αν κι' απέτυχε στο Βερντέν, όμως η στρατιωτική της μηχανή δεν έπαυε να λειτουργεί επίφοβα για τους Συμμάχους. Στο Ανατολικό μέτωπο σημείωνε επιτυχίες αναμφισβήτητες κι' ύστερα από τη ρωσική επανάσταση του Οκτωβρίου του 1917, και τη διάλυση σχεδόν του μοσχοβιτικού στρατού, τ'ά πράγματα μετεβλήθηκαν ριζικά. Η νέα Ρωσία ήταν ανίκανη να συνεχίσει τον πόλεμο κι' επί τέλους υποχρεώθηκε να καταθέσει τ'ά όπλα κι' υπογράψει τη συνθήκη του Μπρέσ Λιτόβσκ στις 3 Μαρτίου του 1918. Στις 7 Μαρτίου υπογραφόταν κι' η συνθήκη με τη Ρουμανία. Οι πηγές πετρελαίου για τριάντα χρόνια δίδονταν στη Γερμανία. Έτσι η Γερμανία είχε κερδίσει τον πόλεμο στο Ανατολικό μέτωπο, κι' έρριξε όλες τις δυνάμεις της στο Δυτικό. Αλλ' η επίθεση της ανοίξεως του 1918 απέτυχε κι' η άντεπίθεση των Συμμάχων, πουχαν ενισχυθεί με δυό εκατομμύρια Αμερικανών στρατιωτών, έφερε το ποθούμενο αποτέλεσμα. Η Γαλλία έλευθερώθηκε. Αλλ' η Γερμανία έλπιζεν ακόμη. Όταν όμως η Βουλγαρία γονάτισε κι' υπέγραψε το Σεπτέμβριο ανακωχή με τους Συμμάχους, η Γερμανία δεν μπορούσε πια να συνεχίσει τον πόλεμο. Απευθύνθηκε στην Αμερική, κι' είδικως στον πρόεδρο Ούιλσον, για να μεσολαθήσει. Στις 5 Οκτωβρίου του 1918 δέχτηκε να συζητήσει πάνω στους 14 όρους του Ούιλσον. Τελειωτικά όμως στις 11 Νοεμβρίου του 1918 υπόγραψε την ανακωχή κι' ο πόλεμος τελείωνε.

Αλλ' αν ο πόλεμος είχε λήξει, όμως πόσα ζητήματα έμειναν να συζητηθούν μέχρι της στιγμής της υπογραφής των τελειωτικών συνθηκών της ειρήνης! Η Γερμανία είχε

υπογράφει την άνακωχή, ελπίζοντας πώς οι περίφημοι 14 όροι του Ούτλσωνος έμελλαν να πραγματοποιηθούν. Ήσαν οι όροι αυτοί οι έξης: Κατάργηση της μυστικής διπλωματίας, έλευθερία των θαλασσών, έξασφάλιση ίσων δικαιωμάτων σ' όλους τους λαούς στη διεξαγωγή του έμπορίου, περιορισμός των έξοπλισμών, άμερόληπτη ρύθμιση των άποικιακών ζητημάτων, άυτονομία των ξένων έθνοτήτων, της Τουρκίας και της Αυστροουγγαρίας, και τέλος η ίδρυση της «Κοινωνίας των Έθνών», σωματείου, όπου θα έξασφαλιζόνταν η ειρήνη του κόσμου. "Αν κι' ο Ούτλσων επέμενε στην έφαρμογή των όρων αυτών, απέτυχε τελειωτικά στην πρόθεσή του. Οι άλλες δυνάμεις Γαλλία, Άγγλία, Ίταλία κι' οι μικρότερες, άντέδρασαν στο πρόγραμμα των 14 όρων. "Όλες ζητούσαν να έξασφαλίσουν τα ιδιαίτερα συμφέροντά τους και μόνο στα συμφέροντα απέβλεπαν, συζητώντας, τα άρθρα των συνθηκών.

Η συνθήκη των Βερσαλλιών υπήρξε μια καταδίκη της Γερμανίας και της Αυστροουγγαρίας, αλλά μια καταδίκη που έφθανε στα όρια της άδικίας και της πολιτικής τυφλώσεως των Συμμάχων. "Ένα μεγάλο κράτος, ή Αυστροουγγαρία, κράτος χιλίων χρόνων, διαλύονταν, χωρίς να έξετασθούν οι έθνολογικοί κι' οίκονομικοί όροι που το συγκροτούσαν. Η διάλυση του κράτους εκείνου έδημιούργησε ένα νέο έθνολογικό χάος στην κεντρική Εύρώπη, που προκάλεσε το δεύτερο εύρωπαϊκό πόλεμο. "Ένα από τα μεγαλύτερα πολιτικά σφάλματα των τελευταίων χρόνων υπήρξε κι' η διάλυση της Αυστροουγγαρίας κι' η σύσταση μικρών κρατών, χωρίς σχετική έθνολογική κι' οίκονομική ένότητα. "Υστερα η στάση άπέναντι της Γερμανίας υπήρξεν ύπερβολική κι' άδικη. Κανείς δέν άμφέβαλλε πώς τον πόλεμο τον προκάλεσε σχετικά ο Σλαβισμός, βοηθώντας άπροκάλυπτα τη Σερβία. Κι' όμως ή Γερμανία θεωρήθηκε ως ύπεύθυνος του πολέμου και συνεπώς ύπόχρη να πληρώσει άποζημιώσεις για όσες καταστροφές είχαν γίνει κατά τη διάρκεια της τετραετίας. Βέβαια δέν μπορεί να ίσχυρισθί κανείς πώς άπόλυτα ύπεύθυνος ήταν ο Σλαβισμός για τον πόλεμο, θέλοντας να διαλύσει την Αυστροουγγαρία και την Τουρκία, αλλά κατά μεγάλο μέρος αυτός μαζί μ' όλες τις άλλες εύρωπαϊκές δυνάμεις είναι, χωρίς να έξαιρέσωμε και τη Γερμανία και την Αυστρία, ύπεύθυνος. Συνέπεια τούτου ήταν ο άποκλεισμός της Γερμανίας από την Κοινωνία των Έθνών κι' ο χαρακτηρισμός της ως κράτους έγκληματικού!

Άλλά και στο ζήτημα των έθνοτήτων, που για την έλευθερία τους είχε γίνει ο πόλεμος, και σ' αυτό ή συνδιάσκεψη της ειρήνης απέτυχε. Έδημιούργησαν και πάλι μειονότητες στα διάφορα νέα κράτη, ύστερα από τη διάλυση της Αυστροουγγαρίας. "Ι-

σως άπορήσει κανείς για το μεγάλο άριθμό των μειονοτήτων, όταν μάθει πώς σε τριάντα πέντε έκατομμύρια άνέρχονταν οι διάφορες μειονότητες! Η κυοφορία του δεύτερου εύρωπαϊκού πολέμου είχε αρχίσει άπ' αυτή την ήμέρα της υπογραφής των συνθηκών της ειρήνης. Και άναγράφηκαν στις συνθήκες διάφορα άρθρα για την προστασία της γλώσσας, της θρησκείας και της συνειδήσεως των μειονοτήτων, αλλά γενική έγγυση άπ' όλες τις δυνάμεις δέν υπήρχε. Οι μειονότητες ούσιαστικώς ήσαν στα χέρια της κυβερνήσεως του κράτους, που τις είχε προσαρτήσει!

Και στο σημείο αυτό άς μη λησμονούμε τις έλληνικές φυλετικές διεκδικήσεις στη Μικράν Άσία, στη Θράκη και στην Άνατολική Ρωμυλία. Δέν είχαν άμεση σχέση με τις μειονότητες, άλλ' ήσαν συμπαγής όγκος έλληνικού πληθυσμού, που ζούσαν στα μέρη αυτά επί αίώνες. Το 8 άρθρο των 14 όρων του Ούτλσωνος μιλούσε για την άπελευθέρωση των έθνοτήτων της Τουρκίας· συνεπώς ή Ελλάδα είχε κάθε λόγο να πιστεύει πώς οι διεκδικήσεις της θα λαμβάνονταν ύπ' όψη στη συνδιάσκεψη της ειρήνης. Και πραγματικώς για την άπελευθέρωση όλων των Έλλήνων άλύτρωτων είχε πολεμήσει και το 1897 και το 1912 - 1913 και στο πρόσφατο παγκόσμιο πόλεμο του 1914 - 1918. Η έσωτερική κι' έξωτερική πολιτική της Ελλάδος δέν είχε παρά μια κεφαλαιώδη γραμμή χαράξει άπό το 1821: Την πολιτική της άποκαταστάσεως όλων των ύπόδουλων Έλλήνων της Όθωμανικής Αυτοκρατορίας, της Θεσσαλίας, της Μακεδονίας, της Θράκης, της Μικράς Άσίας, της Κύπρου, της Κρήτης, του Πόντου και της Ηπείρου. Αυτό τόνόμασαν πολιτική της Μεγάλης Ελλάδας, αλλά για κείνους, που γνώριζαν τα έθνολογικά, ιστορικά και στατιστικά δεδομένα της έλληνικής φυλής, ή ειρωνικά λεγόμενη Μεγάλη Ελλάδα δέν ήταν παρά ή πραγματική Ελλάδα, βασισμένη πάνω σε δικαιώματα χιλιάδων χρόνων και χτισμένη με ποταμούς αίματος και δακρύων...

Η συνδιάσκεψη της ειρήνης, ύστερα από σκληρόν άγώνα του Βενιζέλου, άναγνώρισε τις έλληνικές διεκδικήσεις στη Θράκη με τη συνθήκη του Νεϊγύ. Η δέ συνθήκη των Σεβρών της 20 Αυγούστου 1920 έπεκύρωσε τις διεκδικήσεις της στην Μικράν Άσία όπου κατοικούσαν 2.500.000 χιλ. όμοεθνών. Η τελευταία συνθήκη, άριστούργημα της διπλωματικής εύστροφίας και δεξιοτεχνίας του Βενιζέλου, θεωρούσε την άποκατάσταση της έλληνικής φυλής, ως ύποχρέωση όλων των Συμμάχων της Άγγλίας, Γαλλίας, Αμερικής κι' Ίταλίας. Ήταν έργο δικαιοσύνης άπέναντι του έλληνικού λαού που επί 8 έτη συνεχώς πολεμούσε για την άπελευθέρωση των ύποδούλων άδελφών του. Ήταν άκόμη και πολιτικής σκοπιμότητος δημιούργημα. Το Αίγαίο γινόταν ένιαίο κι' έλλη-

νικό και τὰ περίφημα Στενά μαζί με τὴν Κωνσταντινούπολη, θὰ περιέρχονταν στὰ χέρια τῶν Συμμάχων, πού θὰ βασιζόνταν κάπως στὰ ἑλληνικά ὄπλα. Ὑστερα ἀπὸ πέντε χρόνια ἡ Ἑλλάδα θὰ προσαρτοῦσε καὶ τὰ μέρη αὐτά.

Ἀπὸ τῆς στιγμῆς, πού διατυπώθηκαν οἱ ἑλληνικές διεκδικήσεις, ὁ παλαιὸς ἀνταγωνισμὸς μεταξὺ Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας, σχετικὰ μετὰ τὰ ζητήματα τῆς Ἀνατολῆς, καὶ συγχρόνως οἱ φιλοδοξίες τῆς Ἰταλίας πᾶνω στὰ ἴδια ζητήματα, ἐκδηλώθηκαν ἐντονώτατα. Ἄλλ' ἢ πολιτικότητα τοῦ Βενιζέλου κατόρθωσε νὰ ἐπιβληθεῖ κι' ἔτσι κέρδισε τὸ διπλωματικὸν ἀγῶνα. Ἄλλ' ὅταν ὁ Βενιζέλος ἔχασε τὶς ἐκλογές τῆς 1ης Νοεμβρίου 1920, κι' ἤρθε στὰ πράγματα τὸ βασιλικὸ καθεστῶς τοῦ Κωνσταντίνου, τότε οἱ ἀντιθέσεις τῆς Γαλλίας καὶ Ἰταλίας ἀπέναντι τῆς Ἑλλάδας πῆραν τὴ μορφή τῆς ἐχθρότητας· ἔφθαναν ἀκόμα μέχρι τῆς διακοπῆς τῶν σχέσεων. Μόνη ἢ Ἀγγλία συνέχισε τὴν εἰρηνικὴ πολιτικὴ τῆς πρὸς τὴν Ἑλλάδα, ἀλλὰ κι' αὐτὴ μετὰ χλιαρότητα καὶ χωρὶς θετικὴν ὑποστήριξη. Ἡ Ἑλλάδα, πού κατεῖχε στρατιωτικῶς τὰ πλουσιώτερα βιλαέτια τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, τοῦ Αἰδινίου καὶ τῆς Προύσης, ἀισθάνθηκε ἀμέσως τὸν ἀντίχτυπο τῆς στροφῆς τῆς εὐρωπαϊκῆς πολιτικῆς. Ὅχι μόνο στὸ στρατιωτικὸ πεδίο, μὰ καὶ στὸ οἰκονομικόν, ἡ Γαλλία κι' ἡ Ἰταλία κι' αὐτὴ ἢ Ἀμερικὴ ἔδειξαν ἀχαρακτήριστη ἐχθρότητα, ἡ δὲ Ρωσία ὑποστήριζε μὲλα τὰ μέσα τὴν Τουρκία τοῦ Κεμάλ. Συνθήκες ὑπογράφηκαν μετὰ τοὺς Τούρκους πρῶτα μετὰ τὴ Γαλλία, κατόπι μετὰ τὴ Ρωσία καὶ τέλος ἢ Ἰταλία ἐγκατέλειψε τὴ Μικρὰ Ἀσία ἀφοῦ παρέδωσε πολὺ ὕλικόν στὸν Κεμάλ.

Ἡ Ἑλλάδα εἶχε σχεδὸν ἀπομονωθεῖ. Ἡ ἐσωτερικὴ τῆς διχόνοια κατέτρωγε τὸν πολιτικὸν καὶ στρατιωτικὸν κόσμον τῆς χώρας. Ἡ Ἑλλάδα προχωροῦσε πρὸς τὸ χάος. Ἡ δὲ στρατιωτικὴ τῆς προσπάθεια πρὸς τὴν Ἄγκυραν ἀπέτυχε τὸν Αὐγούστο τοῦ 1921. Τὰ πράγματα βημάτιζαν μοιραῖα πρὸς τὴν καταστροφή, πού συντελέστηκε ὕστερα ἀπὸ ἓνα ἀκριβῶς χρόνον, τὸν Αὐγούστο τοῦ 1922. Ποτὲ καταστροφή, καθ' ὅλη τὴ μακροαῖωνη σταδιοδρομία τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους δὲν ὑπῆρξε μεγαλύτερη καὶ τραγικώτερη. Ὁ μισὸς Ἑλληνισμὸς, ὁ Μικρασιατικὸς, πού κατεῖχε τὰ πλουσιώτερα μέρη τοῦ κόσμου, πού παρέμενε στὰ ἐδάφη αὐτὰ ἐπὶ αἰῶνες, σάν κύριος, ὁ ἀκραιφνέστερος Ἑλληνισμὸς τοῦ ἔθνους, ἀπὸ ἀπόψεως ἐθνολογικῆς, κατέρρευσε κι' ἐχάθηκε ἐνάμισυ ἑκατομμύριο Ἑλλήνων ἔφθασε στὴν Ἑλλάδα χωρὶς τίποτε, ἐνῶ πρὶν ἀπὸ λίγους μῆνες κρατοῦσε στὰ χέρια του τὴν οἰκονομικὴ ζωὴ ὅλης τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Μόνον ὁ ἱστορικὸς, πού μελέτησε τὴν κατάστασιν, πού γνώρισε τί ἦταν ὁ Μικρασιατικὸς Ἑλληνισμὸς ἀπὸ κάθε ἄποψη, μπορεῖ νὰ ἀναλογισθεῖ τί ἔχασε ἢ Ἑλλάδα. Ἀκόμα δὲν ἔχει γραφτεῖ

ἡ ἱστορία κι' ἡ δράσις τοῦ Μικρασιατικοῦ Ἑλληνισμοῦ, γιὰ νὰ κατανοηθεῖ τὸ μέγεθος καὶ τὸ εἶδος τῆς καταστροφῆς.

Ποιὸς ὁ ὑπεύθυνος; Πολλοὶ κατέκριναν τὴ Μικρασιατικὴ περιπέτεια, σάν ἀκαταλόγιστη. Ἄλλοι ὠνόμασαν τὴν Μικρὰ Ἀσία ὡς ἀποικία καὶ τὸν πόλεμον ὡς ἀποικιακόν, κι' ἄλλοι ἔφθαναν νὰ τὴν ποῦν παραφροσύνη καὶ προδοσίαν. Ὅχι, χίλιες φορές. Ὅσοι μιλοῦσαν ἔτσι δὲν ἐγνώριζαν τὸν Μικρασιατικὸν Ἑλληνισμὸν καὶ τὴν ἀπέραντη οἰκονομικὴν κι' ἠθικὴν του δύναμιν. Ὁ μισὸς Ἑλληνισμὸς, ὁ ἐκλεκτότερος, ἴσως, ὁ ἀμιγέστερος, ζοῦσεν ἐκεῖ καὶ κρατοῦσε στὰ χέρια του τὴν ζωὴ. Τὸ ἔθνος συνεπῶς εἶχε διεκδικήσεις στὴ Μικρὰ Ἀσία κι' ὁ πόλεμος πού πολεμοῦσεν ἐκεῖ δὲν ἦταν ἀποικιακός, ἀλλ' ἐθνικός καὶ δίκαιος, ἀγῶνας γιὰ τὴν ὀλικὴ ἀποκατάστασιν τῆς Ἐθνότητος, πολιτικὴ τὴν ὁποῖαν εἶχαν υἱοθετήσει ὅλοι ὕστερα ἀπὸ τὴν ἄλωση τῆς Κωνσταντινουπόλεως τὸ 1453. Λαὸς καὶ πολιτικοὶ ἐπὶ πέντε αἰῶνες ζοῦσαν μετὰ τὴν ἰδέαν αὐτὴν, ἰδέαν πού ὠνόμαζαν Μεγάλην, ἀλλ' ἢ ὁποῖα ἦταν ἐθνικὴ, βασισμένη στὰ ἐθνολογικά, ἱστορικὰ καὶ στατιστικὰ δεδομένα ὄλων τῶν ἐποχῶν. Τὸ ἔθνος, διεκδικώντας τὰ Μικρασιατικὰ ἐδάφη πού κατοικοῦσαν Ἕλληνες κατὰ πλειονοψηφίαν, ἔκανε πολιτικὴ ἐθνικὴν κι' ὄχι τυχαρπαστικὴν. Ὅποιοσδήποτε πολιτικὸς κι' ἂν κυβερνοῦσε τότε, δὲν μποροῦσε ν' ἀρνηθεῖ τὴν ἐντολὴν γιὰ τὴν κατοχὴν τῶν βιλαετιῶν τῆς Σμύρνης καὶ τῆς Προύσης καὶ μελλοντικῶς τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἄν βρισκόταν τέτοιος, αὐτὸς θάταν προδότης κι' ὄχι ἐκεῖνος, πού πῆγεν ἐκεῖ μετὰ τὴν ἐντολὴν ὄλων τῶν Δυνάμεων κι' ὄχι μόνος του. Ἐμεῖς πού βλέπουμε σάν ἱστορικοὶ καὶ σάν Ἕλληνες τὰ πράγματα, πού γνωρίζουμε τὸν Μικρασιατικὸν Ἑλληνισμὸν, δὲν μποροῦμε νὰ μὴν ἀναφωνήσουμε στὸ σημεῖον αὐτό, πῶς ἢ Μικρασιατικὴ ἐκστρατεία ὑπῆρξεν ὕψιστον ἐθνικὸν καθῆκον, ἀνάγκη ἀναπόφευκτη, ἐφ' ὅσον ὁ ἀγῶνας ἀπὸ τοῦ 1821 ἦταν ἀγῶνας γιὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς Φυλῆς. Δὲν μπορεῖ νὰ νοηθεῖ ἄρνησις τῆς ἐντολῆς γιὰ τὴν Μικρὰ Ἀσίαν καὶ τὴν ἀπελευθέρωσιν τοῦ ὑπόδουλου ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ τῆς, τὴ στιγμὴν ἐκείνην, πού ὁ πρῶτος παγκόσμιος πόλεμος εἶχε γίνει καὶ γιὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν δουλωμένων ἐθνοτήτων.

Ἡ ΜΕΤΑΠΟΛΕΜΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ. ΣΟΒΙΕΤ, ΦΑΣΙΣΜΟΣ, ΧΙΤΛΕΡΙΣΜΟΣ, ΑΜΕΡΙΚΗ (1920 — 1939)

Ὁ πόλεμος εἶχε δημιουργήσει μιὰ παγκόσμιαν ἀναστάτωση. «Τὰ σαθρὰ τῶν πραγμάτων», ὅπως ἔλεγεν ὁ Δημοσθένης, τότε καταφάνηκαν ἐντονότερα. Οἱ κοινωνικὲς διαφορὲς ξέσπασαν. Στὰ διάφορα μέτωπα εἶχαν εἰσχωρήσει ἰδέες διαλυτικῆς τῆς ἀστικής κοινωνίας κ' ἰδέες ἐναντίον τοῦ πολέμου

καί τῆς κοινωνικῆς δικαιοσύνης ἀπέναντι τῶν ἐργαζομένων λαῶν. Πρῶτες τέτοιες διαμαρτυρίες ἐκδηλώθηκαν στή Γαλλία, τὸ 1915, ποὺ καταβλήθηκαν. Ὅσον ὅμως προχωροῦσεν ὁ πόλεμος τόσο τὰ κρούσματα πλήθαιναν. Τὸ Μάρτιο τοῦ 1917 συναντοῦμε τίς πρῶτες διαλυτικὲς συμπτώσεις στὸ ρωσικὸ στρατό, ποὺ κατέληξαν στήν Ὀκτωβριανή Ἐπανάσταση τῶν Μπολσεβίκων, ποὺ ἐπὶ τέλους ἐπικράτησαν. Ὁ Νικόλαος Λένιν, ὁ πρακτικὸς καί θεωρητικὸς τοῦ Μαρξισμού, σὲ φυλλάδιο ποὺ κυκλοφόρησε τότε, ἀνέπτυξε τὸ πρόγραμμα τῶν Σοβιέτ (ρωσικῶν κοινοτήτων). Σύμφωνα μ' αὐτὸ ὅλες οἱ προηγούμενες ἐπαναστάσεις εἶχαν ἀποτύχει, γιατί ἀπέβλεπαν στήν καθιέρωση ἀρχῶν, ποὺ μόνον μιὰ τάξη ἐξυπηρετοῦσαν, τὴν ἀστική ἢ τὴν κεφαλαιοκρατική, ποὺ κατάθλιβε καί ἐκμεταλλεύονταν τὴν ἐργατική. Συνεπῶς μόνον ἡ κατάργηση τοῦ κράτους τῶν τάξεων καί ἡ ἐπικράτηση τῆς ἐργατικῆς θὰ ἐπέφερε τὴ δικαιοσύνη στὸν κόσμο. Μόνον οἱ ἐργάτες, γεωργοὶ καί στρατιῶτες, εἶχαν τὸ δικαίωμα νὰ ζοῦν, ἐνῶ οἱ ἄλλοι ἦσαν παράσιτα καί ἔπρεπε νὰ καταργηθοῦν. Ἡ ἰδιωτικὴ ἰδιοκτησία καί τὰ ἐργοστάσια ἦσαν συσσώρευση πλούτου ἀπὸ τὸν ἰδρώτα τῶν ἐργαζομένων. Ἐπρεπε νὰ δημευθοῦν. Ὁλος ὁ πληθυσμὸς ὤφειλε νὰ ἐργάζεται καί νὰ παιδαγωγῆται στήν κομμουνιστικὴ θεωρία. Ἔως ὅμως τοῦτο συμβεῖ, ἐπιβάλλεται ἡ δικτατορία τοῦ προλεταριάτου, ἡ βία τοῦ κράτους καί τοῦ κόμματος, ἔστω καί ἂν δὲν ἔχει τὴν πλειοψηφία... Ὅταν κατορθωθεῖ ἡ κομμουνιστικὴ διαπαιδαγώγηση, ἡ δικτατορία τοῦ προλεταριάτου θὰ καταργηθεῖ. Τὸ κράτος θ' ἀντικαταστήσουν ἐλεύθερες κοινότητες, ποὺ θὰ ἀποτελοῦν ἕνα σύνδεσμο, βασισμένο πάνω στὸ κοινὸ συμφέρον καί στήν μεταξύ τους κατανόηση καί ἀδελφότητα. (Λένιν: «Κράτος καί Ἐπανάσταση», 1917).

Οἱ ρωσικὲς ἐκλογὲς ποὺ ἀκολούθησαν ἔφεραν μονάχα τὸ 1/5 τῶν ψηφοφόρων ὡς μπολσεβίκους, τὰ ἄλλα 4/5 εἶχαν διχασθῆ. Καί ὅμως ὁ Λένιν δὲν ἐδίστασε νὰ κηρύξει τὴν ἐπανάσταση, νὰ ἐπικρατήσῃ καί κυβερνήσῃ ὡς μειονοψηφία γιὰ νὰ ἐφαρμόσῃ τίς ἀρχές του. Τὸ σύστημα ἐσωτερικῶς φαινόταν σὰν ἕνα νέον εὐαγγέλιο τοῦ κόσμου. Ὑστερα ἀπὸ τὴν καταπόνηση τῆς ἀνθρωπότητας ἀπὸ τὸν πόλεμο, ἀπὸ τίς δυστυχίες, τοὺς θανάτους καί τὴν πείνα, οἱ θεωρίες αὐτὲς ὑπόσχονταν τὴν παγκόσμια εἰρήνη καί τὴν εὐδαιμονία τοῦ συνόλου. Γι' αὐτὸ ὑπῆρξεν ἐποχὴ, ποὺ ἡ Εὐρώπη τουλάχιστον, εἶχε προσηλυτισθεῖ ἀπ' αὐτές. Ἀπὸ τοῦ 1917 ἕως τὸ 1922, οἱ ἀρχές αὐτὲς εἶχαν συγκινήσει ὀλόκληρο τὸν κόσμο, καί μάλιστα ὄσους εἶχαν πάρει μέρος στὸν πόλεμο καί εἶχαν γνωρίσει τὰ φοβερά δεινά του. Ἀλλ' ἡ πράξη, ὅπως ἐφαρμόστηκε στή Ρωσία, ἀπέδειξε πὼς πολὺ ἀπεῖχε ἀπὸ τὴ θεωρία. Ὁ Λένιν δὲν ἐδίστασε σὲ κανένα

σημεῖο: Τὸ κόμμα μόνον ἔπρεπε νὰ κυβερνήσῃ, ἡ ἐλευθερία νὰ καταργηθεῖ, τόσο ἡ θρησκευτικὴ, ὅσο καί ἐκείνη τῆς σκέψεως, ἡ μυστικὴ ἀστυνομία νὰ ἐνεργεῖ, χωρὶς ἔλεγχο, ἐναντίον καί τῆς παραμικρῆς ὑποψίας ἀντιδράσεως καί ἡ λογοκρισία νὰ μὴν ἀφήνει καμμιά εἴδηση, δυσάρεστη στὸ καθεστῶς, νὰ κυκλοφορεῖ. Τὰ σύνορα κλείστηκαν, ὅπως στήν ἐποχὴ τοῦ Ἰβάν τοῦ Τρομεροῦ καί ἐξακολουθητικῶς. Ἀλήθεια ἦταν μόνον ὅ,τι ὑλοθετοῦσε καί ἐφάρμοζε ἡ μικρὴ δικτατορία τοῦ κόμματος. Τὰ χρόνια τῆς στυγνότερης μεσαιωνικῆς φεουδαρχίας καί τῆς Ἱερᾶς Ἐξετάσεως ξανάρχονταν πάλι στή ζωὴ, ἀπὸ ἕνα καθεστῶς, ποὺ εὐαγγελίζονταν τὴ δημιουργία μιᾶς μόνης τάξεως δικαίου, ἐλευθερίας καί κοινωνικῆς ἰσότητος!

Καί ὅμως τὸ σύστημα τοῦτο ἐπεχείρησαν νὰ μιμηθοῦν ἡ Γερμανία (Ρόζα Λούξεμβουργ), ἡ Οὐγγαρία (Μπέλλα Κούν) καί μερικῶς ἡ Βουλγαρία (Σταμπουλίνσκι). Ἀλλὰ τὸ ἐθνικὸ καί πατριωτικὸ σύστημα ἐπεκράτησε καί ἡ διάρκεια τούτων λιγότεψε. Καί στή Σοβιετικὴ Ρωσία ἔγιναν κινήματα γιὰ τὴν ἀνατροπὴ τοῦ συστήματος· ἀλλ' ἐκεῖ τὸ Κράτος ὑπερίσχυσε καί κατέβαλε τὴν ἀντίδραση. Ἀλλ' ἂν ἡ κομμουνιστικὴ ἐπανάσταση ἀπέτυχε στήν Εὐρώπη, δημιούργησεν ὅμως ἰσχυρότατα ρεύματα καί τοὺς πρῶτους πυρῆνες τῶν κομμουνιστικῶν κομμάτων, ποὺ κατόπιν ἐργάστηκαν συστηματικὰ μὲ τὴν ἐλπίδα τῆς καταλήψεως τῆς ἀρχῆς. Τότε καί τὰ ἐθνικὰ κόμματα ἔσπευσαν νὰ ὀργανωθοῦν καί νὰ δράσουν ἐναντίον τῶν κομμουνιστῶν, ποὺ παντοῦ προκαλοῦσαν στάσεις κατὰ τῶν ἀστικῶν καθεστώτων. Οἱ ἀτέλειες καί ἀδικίες τῆς συνθήκης τῶν Βερσαλλιών, τόσο ἀπέναντι τῆς Γερμανίας καί σχετικῶς ἀπέναντι τῆς Ἰταλίας, ἀνάγκασαν πολλοὺς δυσάρεστημένους νὰ κηρύξουν τὸν πόλεμο ὄχι μόνον ἐναντίον τῶν κομμουνιστικῶν κομμάτων ἀλλὰ καί ἐναντίον τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν καί νὰ ζητοῦν μιὰ τροποποίηση τῶν ὄρων τῆς συνθήκης, ποὺ ἀδικοῦσαν τὰ κράτη τους. Ἐτοίμη πρώτη ἀντίδραση ἐκδηλώθηκε στήν Ἰταλία καί τὴν 30 Ὀκτωβρίου 1922 ἐπικράτησε τὸ ἐθνικιστικὸν κίνημα, ποὺ ὠνομάστηκε Φασισμός. Ἡ δικτατορία τοῦ Μουσσολίνι ἐπιβλήθηκε, ὅπως ἡ δικτατορία τοῦ προλεταριάτου στή Ρωσία.

Ὁ Φασισμὸς ἐπιδίωκε τὸ μεγαλεῖο καί τὴν ἐπέκταση τῆς Ἰταλίας σ' ὅλα τὰ σημεῖα. Κάθε προσπάθεια τοῦ ἔθνους ἔπρεπε νὰ τείνει στὸν τελικὸν αὐτὸ σκοπὸ. Ἡ ἄλλοτε Ρωμαϊκὴ Αὐτοκρατορία ἔπρεπε νὰ ἀνασυσταθῆ, πράγμα ἀδύνατο, γιατί τότε δὲν ὑπῆρχε οὔτε Ἀγγλία, θαλασσοκράτειρα, οὔτε Γαλλία, οὔτε Γερμανία, δυνάμεις πολὺ μεγαλύτερες τῆς Ἰταλίας. Τὸ Ἰταλικὸν ὄνειρο τῆς ἐπικρατήσεως στή Μεσόγειο καί τὴν Ἀνατολή ἦταν ἀκατόρθωτο. Καί ὅμως ὁ Φασισμὸς ἐκεῖ παρέσυρε τὸν Ἰταλικὸν λαόν, προσπαθώντας πρῶτα νὰ ἀναγεννήσῃ

στρατιωτικῶς καὶ διοικητικῶς τὴν Ἰταλία καὶ κατόπι νὰ πραγματοποιήσει τοὺς σκοπούς του ἐναντίον τῶν γύρω του. Ἐμβλημα του ἦταν ἡ συγκέντρωση ὅλων σὲ μιὰ ἰσχυρὴ ὀργάνωση κι' ἡ προσπάθεια ἐπεκτάσεως, καθὼς κι' ἡ ἐπιβολὴ τῶν ἀρχῶν τους, ὡς νέας κοσμοθεωρίας. Τὸ σύστημα τοῦτο ἀντιστρατευόταν στὴν Κοινωνία τῶν Ἐθνῶν, γι' αὐτὸ κι' ἡ Φασιστικὴ Ἰταλία τὴ χτύπησε κι' ὕστερα ἀποσύρθηκε ἀπ' αὐτή. Στὰ μέσα ἐσωτερικῆς ἐπιβολῆς ἢ δικτατορίας τοῦ Φασισμού ἦταν ὅμοια σχεδὸν μ' ἐκείνη τοῦ Προλεταριάτου: Λογοκρισία, ἀπαγόρευση τῆς ἐλευθερίας τῆς συνειδήσεως καὶ τῆς σκέψεως κι' ἀστυνομικὴ ὀργάνωση τῆς ἀσφάλειας τοῦ Κράτους.

Ἀπὸ τὴν ἴδια ἀφητηρία ξεκίνησε καὶ τὸ κίνημα τοῦ Χίτλερ. Ἡ Γερμανία ὄχι μόνον εἶχε ταπεινωθεῖ κι' ἐξουθενωθεῖ στὴ συνθήκη τῶν Βερσαλλιών, ἀλλ' εἶχε θεωρηθεῖ ὡς λαὸς κατώτερος, ἀνάξιος ν' ἀποτελεῖ μέλος τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν, γι' αὐτὸ καὶ δὲν ἔγινε. Συγχρόνως οἱ ἐπανορθώσεις, τὶς ὁποῖες ὄφειλε νὰ πληρώσει, θὰ τὴν γονάτιζαν οἰκονομικῶς μέχρι σημείου, πού νὰ μὴ μπορεῖ νὰ ζήσει. Ἡ ἀπομόνωση κι' ὁ ἀποκλεισμός της ἀπὸ τὶς διεθνεῖς ἀγορὲς τὴν μετέβαλαν σὲ χώρα δίχως οἰκονομικὴ σημασία, χωρὶς μέλλον. Ὅρθως γράφτηκε πὼς ἡ Συνθήκη τῶν Βερσαλλιών ἐσήμαινε γιὰ τὴ Γερμανία ὄχι μονάχα πολιτικὴ ἐκμηδένιση, ὄχι μόνον καταστροφὴ τῆς οἰκονομίας της, ἀλλὰ καὶ φυσικὸ θάνατο τοῦ πληθυσμοῦ της. Τί λοιπὸν τὸ παράδοξο, ἀνὰ τὴ Γερμανία ἄρχισαν ταραχὲς κομμουνιστικῆς κι' ἄλλες τῶν ἐθνικιστῶν, πού ζητοῦσαν νὰ σώσουν τὴ χώρα ἀπὸ τὸν οἰκονομικὸ καὶ φυσικὸ θάνατο, στὸν ὁποῖον ἀργὰ μὰ σταθερὰ φερόταν, ἀπὸ τῆς ὑπογραφῆς τῆς Συνθήκης τῶν Βερσαλλιών; Μέσα σ' αὐτὸ τὸ χάος μεταξὺ κομμουνιστικῆς ἐπικρατήσεως κι' ἐθνικῆς ἀνορθώσεως, βρισκόνταν ἡ Γερμανία, ὅποτε παρουσιάστηκε στὴ μέση ὁ Χίτλερ, ὁ νέος προφήτης τοῦ ἐθνικοσοσιαλισμοῦ, συστήματος φασιστικοῦ καὶ δικτατορικοῦ. Ὅπως ὁ Λένιν ἔτσι κι' ὁ Χίτλερ ἀνέπτυξε τὶς ἰδέες του σὲ θεωρητικὸ ἔργο πού φέρει τὸν τίτλο «Ὁ Ἀγώνας μου».

Οἱ ἐκλογὲς τοῦ 1932 ἔφεραν στὴν ἀρχὴ τὸν Χίτλερ, ὁ ὁποῖος ἀμέσως διέλυσε ὅλα τὰ κόμματα καὶ μόνον ἐκεῖνο τοῦ ἐθνικοσοσιαλισμοῦ ἀναγνώρισεν ὡς νόμιμο. Εὐθύς ἄρχισε τὸν πόλεμο ἐναντίον κάθε ἀντιδράσεως, καὶ μάλιστα ἐναντίον τῶν Ἑβραίων, τοὺς ὁποῖους ἔθεσεν ἐκτὸς νόμου. Στ' ἄλλα σημεῖα τὸ σύστημα δὲν παράλλαζε πολὺ ἀπὸ τὸν Ἰταλικὸ φασισμό καὶ τὸν ρωσικὸ τῶν Σοβιέτ. Πρὸς δύο δὲ σημεῖα κατευθύνονταν ἡ πολιτικὴ τοῦ Χίτλερ, στὴν ἀρχὴ: στὴν ἀπαλλαγὴ τῆς Γερμανίας ἀπὸ τὶς ἐπανορθώσεις καὶ στὴ μεταβολὴ ἢ κατάργηση τῶν φρικτῶν ὄρων τῆς Συνθήκης τῶν Βερσαλλιών μὲ ἀπώτερο σκοπὸ τὸν ἐξοπλισμὸ τῆς χώρας καὶ τὴν μεταχείριση τῆς

Γερμανίας ὡς κράτους ἰσότητος μὲ τὶς ἄλλες εὐρωπαϊκὲς δυνάμεις. Ἡ Γερμανία εἶχε μπεῖ στὴν Κοινωνία τῶν Ἐθνῶν, ἀλλὰ ἀπὸ τῆς ἀνόδου τοῦ Χίτλερ στὴν ἀρχὴ ἄρχισε νὰ δυσπιστεῖ στὸ θεσμό καὶ τὴν ὠφελιμότητα τοῦ ὀργανισμοῦ της κι' ἀποχώρησε ἀπ' αὐτὴ τὸ 1933. Εἶχε γίνει ἀποκλειστικὸ ὄργανο τῶν Γάλλων, τῶν Ἀγγλῶν καὶ τῶν ἄλλων μικρῶν Κρατῶν.

Ἀλλὰ στὴν Κοινωνία τῶν Ἐθνῶν, ἐναντὶ ὀργανισμό, προωρισμένο νὰ ξεδιαλύνει τὶς διαφορὰς τῶν κρατῶν μὲ μέσα εἰρηνικά, δὲν εἶχε μπεῖ οὔτε ἡ Ἀμερικὴ, ἀν κι' ὁ Οὐίλσον ἦταν ὁ κατ' ἐξοχὴν ἰδρυτὴς της. Ἡ Ἀμερικὴ, πού οὐσιαστικῶς εἶχε κερδίσει τὸν πόλεμο, κι' εἶχε ὑψωθεῖ στὴν πρώτη δυνάμη τοῦ κόσμου, ἀπὸ ἀπόψεως οἰκονομικῆς καὶ στρατιωτικῆς ἀκόμη, εἶχε ἀπορρίψει τὴ συνθήκη τῶν Βερσαλλιών, ὄχι μόνον ὡς ἄδικη, ἀλλὰ κι' ὡς ἀφητηρία νέων πολέμων. Εἶχε συγχρόνως ἀρνηθεῖ τὴ συμμετοχὴ της στὴν Κοινωνία τῶν Ἐθνῶν καὶ ξαναγυρῆσε στὸ δόγμα τοῦ Μονρόε: Ἡ Ἀμερικὴ στὴν Ἀμερικὴ κι' ἡ ἀποχὴ της ἀπὸ κάθε ἀνάμιξη σ' ἐξωαμερικανικὲς ὑποθέσεις. Ἀλλ' ἦταν δυνατὸν ἢ πρώτη δυνάμη τοῦ κόσμου νὰ μείνει ξένη πρὸς ὅ,τι γινόταν στ' ἄλλα σημεῖα τῆς γῆς, ὅπου τόσα ἀμερικανικὰ συμφέροντα ὑπῆρχαν ἐκκρεμῆ καὶ μάλιστα στὸν Εἰρηνικὸ Ὠκεανὸ μὲ τὴν Ἰαπωνία; Μποροῦσε νὰ νοηθεῖ Ἀμερικὴ, ἐξω ἀπὸ κάθε σπουδαία ὑπόθεση τοῦ κόσμου, ἀφοῦ ἐκείνη εἶχε ὄλους δανείσει κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ πολέμου; Τί θὰ γινόταν ἢ βιομηχανικὴ ὑπερπαραγωγή της, χωρὶς τὶς ἐξωχῶρες; Ἡ παγκόσμια κρίση τοῦ 1932 - 1933 ὀφείλεται κυριώτατα στὴν πολιτικὴ τῆς ἀπομονώσεως τῆς Ἀμερικῆς καὶ τῆς γεωργικῆς καὶ βιομηχανικῆς τῆς ὑπερπαραγωγῆς, καθὼς καὶ στὴν ἀστόχαστη ἔκδοση μεγάλων δανείων... Ἡ Κοινωνία τῶν Ἐθνῶν ἐπενέβηκε ἀλλὰ δὲν εἶχε τὴ δυνάμη νὰ φέρει θετικὰ ἀποτελέσματα καὶ περιορίστηκε σὲ Συνδιασκέψεις πού σχεδὸν ἀπέτυχαν.

Ἡ μεγάλη οἰκονομικὴ κρίση εἶχε καὶ πολιτικὰ καὶ κοινωνικὰ ἀποτελέσματα. Κι' ἐνῶ ἡ Ἀμερικὴ κατῶρθωσε νὰ ἰσοροπήσει κι' ἀνορθώσει τὰ οἰκονομικά της, στὴν Εὐρώπῃ ραγδαῖα τὰ πράγματα ἐξελίσσονταν χειρότερα. Ὁ Ἰταλικὸς φασισμὸς κατέφυγε στὴ στενὴ διευθυνόμενὴ οἰκονομία, καθὼς κι' ὁ ἐθνικοσοσιαλισμὸς στὴ Γερμανία τοῦ Χίτλερ. Κι' αὐτὴ ἡ Ρωσία αἰσθάνθηκε τὸν παγκόσμιο οἰκονομικὸ κλονισμό κι' ἀπὸ τὸ 1933 περιώρισε τὴν ἐξωτερικὴ προπαγάνδα της καὶ δόθηκε σὲ διάφορα σχέδια γιὰ τὴν καλλίτερη ὀργάνωση τῆς οἰκονομίας της καὶ τῆς παραγωγῆς της. Τὴν περίοδο αὐτὴ χαρακτηρίζει μιὰ ἐσωτερικὴ κίνηση πρὸς μιὰ δικαιότερη κατανομή τοῦ πλοῦτου. Τόσο τὰ φασιστικὰ καὶ δικτατορικὰ καθεστῶτα, ὅσο κι' ἡ Σοβιετικὴ Ρωσία ἐφαρμόζουν συστήματα, πού προσπαθοῦν νὰ προσαρμοσθοῦν στὴν πραγματικὴ

τητα κι' όχι στο άλυγιστο και μονολιθικό δόγμα. Κι' αυτή ή 'Αγγλία κι' ή 'Αμερική προσγειούνται περισσότερο πρὸς ἓνα καλῶς νοούμενο σοσιαλισμό.

Γενικῶς τὸ 1934 τὸ χαρακτηρίζει ἓνας σταθμὸς στὴ μεταπολεμικὴ ἱστορία τοῦ κόσμου. Ἡ δημοκρατία κλονίζεται, ἐνῶ ὁ αὐταρχισμὸς καὶ ἡ δικτατορία ἐνισχύονται. Ἀλλὰ καὶ στὰ δυὸ συστήματα διαβλέπουμε τὴν τάση γιὰ μιὰ δικαιότερη ἀμοιβὴ τῆς ἐργασίας καὶ περιορισμὸ ὅσο τὸ δυνατό τῆς ἐκμεταλλεύσεως. Ἀλλ' ἐνῶ τὰ κράτη προσπαθοῦν νὰ ἐπουλώσουν τὶς πληγὲς ποὺ προκάλεσε ὁ πρῶτος παγκόσμιος πόλεμος, καὶ νὰ βαδίσουν πρὸς τὸ μέλλον μετὰ τὴν ἐλπίδα τῆς καλλιτερεύσεως, τὰ φασιστικὰ καὶ δικτατορικὰ καθεστῶτα, καὶ μάλιστα ἡ χιτλερική Γερμανία, ἀρχίζει νὰ καλλιεργεῖ τὶς παλαιὰς φιλοδοξίες γιὰ τὴν ἐπικράτηση στὸν κόσμον. Τὸ ἴδιο κι' ἡ Ἰταλία, ποὺ ζωογονεῖ τὴν ἰδέα τῆς Ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας καὶ προπαγανδίζει τὴν ἰδέα «τοῦ ζωτικῆς χώρου». Ἐφ' ὅσον μάλιστα ἡ Γερμανία ἐξοπλίζεται τόσο γίνεται προκλητικώτερη. Ἡ συνθήκη τῶν Βερσαλλιών, καθὼς κι' οἱ ἄλλες, καταρρακώνονται. Ὁ Χίτλερ μπαίνει στὸ Ρούρ, καταλαμβάνει τὴν Αὐστρία κι' ἐνώνει τὸν γερμανικὸν κόσμον, ἐξω ἀπὸ τὶς μειονότητες, ποὺ ζοῦν στὴν Τσεχοσλοβακία, στὴν Πολωνία καὶ σ' ἄλλα μεθόρια. Διεκδικεῖ τὶς μειονότητες αὐτὲς, τὸ Δάντσιγκ, κι' ἀπειλεῖ τὴν Εὐρώπη μετὰ νέον παγκόσμιον πόλεμον. Διακηρύσσει πὼς ἡ Γερμανία ἀδικήθηκε στὶς συνθήκες καὶ πὼς ὁ ζωτικὸς λαὸς τῆς κι' ὁ ἐθνικοσοσιαλισμὸς θὰ νικήσει καὶ θὰ συντρίψει καὶ τὸ ρωσικὸ κομμουνισμὸ καὶ τὴν ἀστικὴν δυτικὴν Εὐρώπη. Τὸ μῖσος τοῦ μάλιστα ἐναντίον τοῦ κομμουνισμοῦ τὸν παρασύρει κι' ἐκφράζεται ἀπροκάλυπτα ἐναντίον τῶν Σοβιέτ. Πονηρὸς ὅμως, ἐκμεταλλεύεται τὶς περιστάσεις κι' ὑπογράφει τὸ Γερμανοσοβιετικὸν σύμφωνον τὸν Αὐγούστου τοῦ 1939. Ἔτσι τὰ χέρια τοῦ λύθηκαν ἀπὸ τὸ μέρος τῆς Ἀνατολῆς.

Ἀπὸ τότε ὁ Χίτλερ δὲν ἀρκεῖται στὰ λόγια. Ἐνεργεῖ. Οἱ πρῶτες ἐπιτυχίες τοῦ τὸν μεθοῦν. Διαισθάνεται τὴν διάθεσιν τῶν γύρω του. Δὲν θέλουν νὰ πολεμήσουν, καὶ μάλιστα ἡ Ἀγγλία, ποῦνε ἐντελῶς ἀπαράσκευη, κι' ἡ Γαλλία, ποὺ δὲν ἔχει κανένα λόγο νὰ ταραξοῖ τὴν εἰρήνην καὶ ποὺ κατατρώγεται ἀπὸ ἐσωτερικὰς κομματικὰς διαμάχας. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν Ἀμερική, αὐτὴ μετὰ τὴν ἀποχή τῆς ἀπὸ τὰ εὐρωπαϊκὰ πράγματα, τὴν ἐσωτερικὴν τῆς ἀναδιοργάνωσιν στὸ οἰκονομικὸν πεδίο, καθὼς καὶ μετὰ τὸν ἀφοπλισμὸ τῆς, δὲν πρόκειται νὰ ἐνεργήσῃ ἢ ν' ἀντιδράσῃ στὶς ἐνεργείες τοῦ. Ἐπρεπε ὅμως νὰ καταλάβῃ τὴν προσπάθειαν τοῦ Ρούζβελτ, γιὰ νὰ πείσῃ τὸν ἀμερικανικὸν λαόν, πὼς τὸ δόγμα τοῦ Μονρόε δὲν μπορεῖ νὰ διαρκέσῃ καὶ πὼς στὸν καινούργιον πόλεμον ἡ Ἀμερική κατ' ἀνάγκην θὰ παίρνῃ μέρος, ὅπως καὶ στὸν ἄλλο. Οἱ διαθέσεις τοῦ ἐναν-

τίον τοῦ φασισμοῦ καὶ τοῦ χιτλερισμοῦ εἶχαν δηλωθεῖ κι' ἡ ἀντιπάθειά του πρὸς τὰ συστήματα αὐτὰ διαγράφονταν σαφέστατη. Ἀλλ' ὁ Χίτλερ, ὅπως κι' ὁ Κάιζερ, δὲν πίστευαν στὴ συμμετοχὴ τῆς Ἀμερικῆς σ' ἓνα νέο πόλεμον. Ἐνεργούσε χωρὶς τὴν προϋπόθεσιν αὐτὴν. Ἔτσι ἐξέσπασεν ὁ δεύτερος παγκόσμιος πόλεμος ποὺ ἔχει τὶς ἴδιες οἰκονομικὰς καὶ πολιτικὰς ἀφορμὰς μετὰ τὸν πρῶτον καὶ ποὺ λογικῶς ἀποτελεῖ συνέχεια ἐκείνου. Ἡ Γερμανία γιὰ δευτέρην φοράν πολεμᾷ γιὰ τὴν εὐρωπαϊκὴν κι' ἴσως γιὰ τὴν παγκόσμιαν ἐπικράτησιν, ἀντὶ τῆς τὸ ἐπιτρέψουν εὐνοϊκὰς περιστάσεις. Ἡ περίοδος 1918 - 1929 ἀποτελεῖ μιάν ἀνακωχὴν, σὰν ἐκείνη τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου, πρὶν τελειωτικὰ κριθεῖ ὁ ἀγῶνας γιὰ τὴν ἡγεμονίαν τῆς Σπάρτης ἢ τῶν Ἀθηνῶν.

Ο ΔΕΥΤΕΡΟΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ (1939 - 1950)

Εἶναι ἀναμφισβήτητον πὼς κατὰ τὸ 1939 καμμιά εὐρωπαϊκὴ δύναμις δὲν ἠθέλε τὸν πόλεμον καὶ μόνον ἡ Ἰταλία τοῦ Μουσσολίνι κι' ἡ Γερμανία τοῦ Χίτλερ, μετὰ τὴν θεωρίαν γιὰ τὸ ζωτικὸν χωρὸν καὶ γιὰ τὴν ἀναθεώρησιν τῶν Συνθηκῶν τοῦ 1919 - 1920, τὸν ἐπιδίωκε. Ἴδιως ἡ Γερμανία, καλῶς ὀπλισμένη καὶ ψυχολογώντας τὴν εὐρωπαϊκὴν κατάστασιν, ὤθησε τὰ πράγματα πρὸς τὰ ἐκεῖ, φιλοδοξώντας νὰ κυριαρχήσῃ καὶ πάλιν στὴν Εὐρώπην, δοκιμάζοντας γιὰ δευτέρην φοράν τὸ παιχνίδι τοῦ ἄλλου πολέμου. Βέβαια οἱ ἐξωτερικὰς ἀφορμὰς δόθηκαν ἀπὸ τὴν Πολωνίαν, ἀλλ' ἡ Γερμανία ἐπωφεληθῆκε καὶ τῆς κήρυξε τὸν πόλεμον. Μέσα σὲ λίγες μέρες τὰ μηχανοκίνητα τοῦ Χίτλερ κι' ἄλλες φανατικὰς δυνάμεις τῆς Γερμανίας ἐμπαιναν στὴν πρωτεύουσαν τῆς Πολωνίας, στὴ Βαρσοβίαν, κι' ὑπέτασσαν τὴν χώραν. Ἀργότερα ὁ Χίτλερ τὴν διαμοίραζε μετὰ τὴν Σοβιέτ. Τὸ ἔργον τῆς συνθήκης τοῦ 1920, ἡ δημιουργία τοῦ ἀνεξαρτήτου Πολωνικοῦ κράτους δὲν ὑπῆρχε πιά. Ἡ μισὴ Πολωνία γινόταν κυβερνεῖο Ρωσικόν κι' ἡ ἄλλη μισὴ Γερμανικὴ ἐπαρχία.

Ἡ Γερμανία κατόπι στράφηκε ἐναντίον τῆς Γαλλίας. Ἡ ἴδια τύχη περίμενε καὶ τὴν Γαλλίαν. Ἀπίστευτον! πέντε ἑκατομμύρια Γάλλων στρατιωτῶν κατέθεταν τ' ἄρματα κι' ὡς αἰχμάλωτοι μεταφέρονταν στὰ Γερμανικὰ στρατόπεδα ἢ ὡς ἐργάτες στὰ γερμανικὰ ἐργοστάσια παραγωγῆς πυρομαχικῶν κι' ἄλλων ἀναγκαίων τοῦ πολέμου. Ἡ Γερμανία βρισκόταν στὸν κολοφῶνα τῆς δόξης· ὀλόκληρη ἡ Εὐρώπη, ἀπὸ τῶν ἀκτῶν τοῦ Ἀτλαντικοῦ μέχρι τῆς Πολωνίας, βρισκόταν στὰ χέρια τῆς καὶ δούλευε γι' αὐτήν. Ὁ πόλεμος αὐτός τῆς εἶχε δώσει πολὺ περισσότερα ἐδάφη ἀπ' ὅσα ὁ προηγούμενος καὶ μέσα σὲ λίγους μῆνες! Μόνον ἡ Γιουγκοσλαβία, ἡ Τουρκία κι' ἡ Ἑλλάδα ἔμεναν ἀκόμη ἐλεύθερες μαζί μετὰ τὴν Ἀγγλίαν, ποὺ ἀγωνιζόταν «τὸν περί ὑπάρξεως

ἀγώνα» με τή Γερμανία, πού τήν ἀπειλοῦσε με ἀπόβαση. Ὁ Χίτλερ πού σχεδίαζε πάντα τόν πόλεμο ἐναντίον τῆς μισητῆς του κομμουνιστικῆς Ρωσίας, φέρθηκε με κάποια ἐπιείκεια στήν κατακτημένη Εὐρώπη, πού τήν ἤθελε ἐνωμένη γιά τόν ἐναντίον τῆς Ρωσίας ἀγώνα του. Ἡ κομμουνιστική Ρωσία με τὰ ἀπέραντα καί πλούσια ἐδάφη της, ἦταν ὁ κύριος στόχος τοῦ Χίτλερ. Ἀλλά προτοῦ ρίξει τόν κῦβο, ἐφ' ὅσον με τή Ρωσία ὑπῆρχε καί τὸ Σοβιετογερμανικὸ Σύμφωνο τοῦ 1939, ἤθελε νάχει τὰ νῶτα του ἐξασφαλισμένα ἀπὸ τή Γιουγκοσλαβία καί τήν Ἑλλάδα. Με τήν Τουρκία εἶχε ἀγαθές σχέσεις.

Εἶναι γνωστὸ πὼς ἡ Ἰταλία, ὕστερα ἀπὸ τήν ὑποταγή τῆς Γαλλίας, κατέβηκε στὸν πόλεμο, ὡς σύμμαχος τῆς Γερμανίας. Κι' ὡς πρώτη πράξη κήρυξε τὸν πόλεμο ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος, πού κυβερνοῦσε δικτατορικὰ ὁ Μεταξᾶς. Εἶχεν εὖρει μερικὰ ἀσήμαντα γεγονότα τοῦ παρελθόντος καί τὸ πρόσχημα τῆς ἀλβανικῆς μειονότητος τῆς Τσαμουρίας γιά νὰ δικαιολογήσει τήν ληστρική πράξη τῆς ἐπιθέσεως. Ὁ πόλεμος ἄρχισε στίς 28 Ὀκτωβρίου τοῦ 1940, ἀφοῦ ἡ Ἑλλάδα ἀπόρριψε τὸ ἰταμὸ τελεσίγραφο τῆς Ἰταλίας, με τὸ ὁποῖο ζητοῦσε τήν παραχώρηση διαφόρων πόλεων κι' ἐδαφῶν. Κι' ἡ Ἑλλάδα κατέβηκε στὸν ἀγώνα σάν ἕνας ἄνθρωπος, σὰ μιὰ ψυχὴ ἐναντίον τῆς Ἰταλίας. Ἦταν δὲ σχετικῶς καλὰ ὠπλισμένη: Ὑστερα ἀπὸ τήν Μικρασιατικὴ καταστροφή, ὕστερα ἀπὸ τίς διάφορες ἐπαναστάσεις καί δικτατορίες, ὕστερα ἀπὸ τήν ἐκδίωξη τοῦ βασιλέως Γεωργίου τοῦ Β', καί κατόπι μετὰ τήν ἐπάνοδό του, ποτέ της δὲν ἔπαψε νὰ μὴν ἐνδιαφέρεται γιά τὸ στρατὸ της καί νὰ ἐτοιμάζεται πολεμικῶς. Οἱ ἡρωϊκοὶ πόλεμοι τοῦ 1912—1913, ἡ κατοπινὴ ἐκστρατεία στήν Μικρὰν Ἀσίαν, ἡ περιπέτεια τῆς Οὐκρανίας καί γενικῶς ὁ πόλεμος ἀπὸ τὸ 1912 μέχρι τὸ 1923, παρὰ τήν καταστροφή, εἶχαν δημιουργήσει ὄχι μόνον στελέχη ἱκανώτατα, μὰ κι' ἀνθρώπινο ὕλικὸ ἐμπειροπόλεμο. Εἶχαν πλάσει μιὰ ἡρωϊκὴ παράδοση στὸ στρατό. Αὐτὴ τὴν παράδοση συνέχισαν ὄλα τὰ καθεστῶτα ἀπὸ τοῦ 1924 μέχρι τοῦ 1940. Μιχαλακόπουλος, Πάγκαλος, Μεταξᾶς κι' ὄσοι ἄλλοι διοίκησαν τότε, δὲν ἀμέλησαν τὴν προπαρασκευὴ τῆς Χώρας ἀπὸ στρατιωτικῆς ἀπόψεως.

Με τέτοια στελέχη καί μ' ἕνα ἀνθρώπινο ὕλικὸ ἐμψυχωμένο ἡ Ἑλλάδα ἔδωσε τὴ μάχη πρὸς τὴν Ἰταλία καί νίκησε νίκες ἀπίστευτες κι' ἀνέλπιστες στὰ ἠπειρωτικά κι' ἀλβανικά βουνά. Ἡ κατάληψη τῆς Κορυτσᾶς ἦταν ἡ πρώτη νίκη τῶν Συμμάχων ἐναντίον τοῦ Φασισμού, τὸ πρῶτο χαμόγελο τῆς ἐπιτυχίας γιά τὸ μελλοντικὸ κέρδιμα τοῦ πολέμου. Ἐδῶκε κουράγιο καί θάρρος μέσα στήν ἀπελπισία τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολέμου, ὕστερα ἀπὸ τίς ἡττες τῆς Πολωνίας, τῆς Τσεχοσλοβακίας καί κυρίως τῆς Γαλλίας. Ἡ μικρὴ κι' ἡρωϊκὴ Ἑλλάδα

χάρισε στοὺς Συμμάχους μιὰ ἀνέλπιστη νίκη, πού ὕψωσε ἠθικῶς τὸν ἀγώνα της στοὺς οὐρανοὺς. Ἀφ' ὅτου ἡ Γερμανία κατασύντριψε τὴν Γιουγκοσλαβία σὲ μιὰ βδομάδα καί μπήκε στὴ χώρα μας γιά νὰ ἐνισχύσει τὸν ἡττημένο της σύμμαχο ἢ ἄμυνα τῆς Ἑλλάδας γιά κάποιο διάστημα εἶχε ἀνυπολόγιστες συνέπειες γιά τὴ τελικὴ νίκη τῶν Συμμάχων. Γ' ἀπολλές ἐβδομάδες κράτησε τὸ γερμανικὸ στρατὸ κι' ἡ ἀποφασιστικὴ ἐκστρατεία τοῦ Χίτλερ ἐναντίον τῆς Ρωσίας βράδυνε κι' ἔδωσε τὸ χρόνο στὴ Μόσχα νὰ παρασκευασθεῖ καλλίτερα. Ἡ γερμανικὴ ἐκστρατεία ἐναντίον τῆς Ρωσίας εἶχε στήν ἀρχὴ ἐπιτυχίες, ἀλλὰ καθυστέρησε κι' ὁ σύμμαχος χειμῶνας τὴν σταμάτησε μπροστὰ στὴ Μόσχα καί Πετρούπολη. Ἡ Μόσχα δὲν ἔπεσε τότε κι' ἡ Γερμανία ἔδειξε τὰ πρῶτα συμπτώματα κοπώσεως κι' ἀδυναμίας. Ἡ ἄμυνα τῆς Ἑλλάδος εἶχε συντελέσει πολὺ στήν ἀντίσταση τῆς Ρωσίας ἐναντίον τοῦ Χίτλερ.

Τότε ἀκριβῶς κατέβηκε στὸν ἀγώνα ἡ Ἰαπωνία, πού εἶχε ὡς βέβαιη τὴν κατάληψη τῆς Μόσχας καί τὴ συντριβὴ τῆς Ρωσίας. Ἀλλ' ἀπέτυχε στοὺς ὑπολογισμοὺς της. Ἡ Ἀμερικὴ, ὕστερα ἀπὸ τὴν πρόκληση τοῦ Πέρλ Χάμπρο, ἐπενέβηκε στὸν πόλεμο. Ὅπως τὸ 1917, ἔτσι καί τώρα ἡ κάθοδος τῆς Ἀμερικῆς στὸν πόλεμο εἶχε προδιαγράψει τὴν τελειωτικὴ νίκη τῶν Συμμάχων. Ἡ πολεμικὴ βιομηχανία της κινήθηκε ἐντατικά. Κ' ἐνῶ ἡ Γερμανία κ' ἡ Ἰταλία ἔχαναν τὸν πόλεμο στήν Ἀφρική, ἡ Ἀμερικὴ κ' ἡ Ἀγγλία παρεσκευάζονταν γιά τὴ μεγάλη ἐξόρμηση. Οἱ ἐπιτυχίες της στήν Ἀσία, οἱ ναυτικὲς κυρίως, ἐναντίον τῆς Ἰαπωνίας, εἶχαν σημάνει τὴν τελειωτικὴ φάση τοῦ δραματικοῦ ἀγώνα. Ἡ ἀπόβαση τῶν συμμάχων στὴ Σικελία καί κατόπι στήν Ἰταλία, ἐκλόμισαν τὸν φασισμό κ' ἡ Ἰταλία γονάτισε καί συνθηκολόγησε. Ἀλλῆ ἀπόβαση τῶν συμμάχων στὴ Νορμανδία καί οἱ νίκες τῶν Ρώσων στήν Ἀνατολικὴ Εὐρώπη ἔκριναν τὸν πόλεμο. Τὸ 1945 ἡ Γερμανία παραδίδονταν γιά πρώτη φορὰ «ἀνευ ὄρων» στοὺς Συμμάχους. Τὸ Βερολίνο καταλαμβάνονταν ἀπ' αὐτοὺς, ὁ Χίτλερ αυτοκτονοῦσε με τοὺς κορυφαίους ὁπαδοὺς του κ' ἡ δικτατορία του διαλυόταν.

Ἡ Δημοκρατία, πού ἀντιπροσώπευε κυρίως ἡ Ἀμερικὴ, κ' οἱ Σύμμαχοι εἶχαν νικήσει. Ἡ Ρωσία, ἂν κι αὐτὴ δικτατορικὴ, ἀπὸ ἄλλης πλευρᾶς, εἶχε συντελέσει στὴ νίκη, ὅσο κ' ἡ Ἀγγλία. Οὐσιαστικῶς κανεὶς ἀπ' τοὺς Συμμάχους δὲν εἶχε συμβάλει στὴ νίκη ὅσον ἡ Ἀμερικὴ. Ἡ τεράστια βιομηχανία της, ἡ παραγωγή της ἢ ἀπέραντη, τὸ ἡρωϊκὸ καί πρὸ πάντων τὸ θυσιαστικὸ πνεῦμα της, τὴν ὕψωσαν στὰ μάτια τῆς ἀνθρωπότητος ἀπὸ κάθε ἀποψη. Τὸ φιλελεύθερο πολίτευμα, πού τὴν κατευθύνει, οἱ κυριαρχοῦσες ἰδέες γιά τὴν ἐλευθερία, ἡ ἀνεξαρτησία τοῦ φρονήματος τῶν

κατοίκων της, ή ιδέα για τὸ σύνολο, ή πίστη στήν εργασία, πουθενά ἄλλοῦ δὲν ἔχουν τόσην ἰσχύ καὶ δὲν ἐφαρμόζονται μετὸς ἀφοσίωση κι' ἐπιμονή. Δίκαια διεκδικεῖ σήμερα τὰ πρωτεῖα στὸν ἀγῶνα τῆς ζωῆς καὶ τὴν παγκόσμια ἡγεμονία. Οἱ ἄλλες δυνάμεις, Ἄγγλία, Γαλλία, Ἰταλία, Γερμανία, Ἰαπωνία κι' ἄλλες κατέπεσαν. Δὲν εἶναι παρὰ δευτερεύουσες, ποῦ δὲν μποροῦν νὰ ζήσουν χωρὶς τὴ συνδρομὴ καὶ τὴ βοήθεια τῆς μεγάλης Δημοκρατίας.

Ἄλλ' ἀπέναντι αὐτῆς ὀρθώθηκε στοὺς καιροὺς μας ἡ Σοβιετικὴ Ρωσία, ποῦ θεωρεῖ πῶς αὐτὴ κρατᾷε στὰ χέρια τῆς τὴν κοινωνικὴ πρόοδο καὶ τὸ μέλλον, μετὸ σύστημα ποῦ ἔχει ἐπιβάλλει στὶς διάφορες φυλές ποῦ κυβερνάει. Τὸ Σοβιέτ εἶναι πολὺ δικαιότερο, ἀπὸ τὶς ἀπόψεις τῆς Ἀμερικανικῆς δημοκρατίας, ποῦ καθὼς ἰσχυρίζεται ἡ Ρωσία κι' ἡ φανατικὴ προπαγάνδα τῆς δὲν εἶναι παρὰ ἡ στυγνότερη κεφαλαιοκρατικὴ τυραννία στὸν κόσμον. Αὐτὴ μετὸ σύστημα, ποῦ ἐφαρμόζει τῆς δῆθεν λαϊκῆς δημοκρατίας μέλλει νὰ δώσει τὸν τύπον στὴν ἀνθρωπότητα τῆς αὔριο! Αὐτὴ συμβολίζει τὴν πραγματικὴ ἐλευθερία κι' ὄχι ἡ Ἀμερικὴ. Αὐτὴ ἀποτελεῖ τὸ ἰδανικὸ κράτος τοῦ μέλλοντος ποῦ θὰ κυριαρχήσει, τὸ προοδευτικότερο τῆς γῆς. Σ' αὐτὴ ἀνήκει ἡ παγκόσμια ἡγεμονία τῆς αὔριου. Ὁ Σλαβισμός, ὅπως συνέτριψε τὸ Γερμανισμό μετὸ τὴ συνδρομὴ τῶν ἄλλων, ἔτσι θὰ καταβάλλει καὶ τὸν Ἀμερικανισμό. Εἶναι τὸ φῶς, ἡ πρόοδος, ἡ ἐλευθερία, ἡ δύναμη, ὅπως τονίζει καὶ κηρύσσει ἡ προπαγάνδα τῶν Σοβιέτ. Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία πῶς δυὸ κόσμοι παλεύουν, αὐτὴ τὴ στιγμή, ἕνα σκληρότατο ἀγῶνα, στὸ ἰδεολογικόν, ὅσο καὶ στὸ ὕλικόν πεδίο: Ἡ Ἀμερικὴ ἀντιμέτωπη τῶν Σοβιέτ, ἡ Ρωσία ἀντιμέτωπη τῆς Ἀμερικανικῆς Δημοκρατίας καὶ τῆς Ἀγγλικῆς κοινοπολιτείας. Ὁ Σλαβισμός ἀντικρῶζει κατάματα τὸν Ἀγγλοσαξωνικὸν κόσμον. Τὸ ἀρκουδι ὀρθοῖ κι' ἐξαγριωμένο γρυλλίζει μπροστὰ στὸ λιοντάρι.

Πόσο δύσκολο εἶναι νὰ σταθεῖ κανεὶς μπροστὰ στὰ πράγματα, νὰ τὰ κυτᾷ μετὸ ψυχραιμία καὶ νὰ προσπαθῆσαι νὰ τ' ἀναλύσει! Βέβαια δυὸ κόσμοι πρόβαλαν στὴν ἐπιφάνεια ὕστερα ἀπὸ τὸν κατακλυσμὸ τῶν δυὸ μεγάλων πολέμων. Ἡ τεράστια δύναμη τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς, χωρὶς στρατόπεδα συγκεντρώσεως, χωρὶς μυστικὲς ἀστυνομίες μιᾶς ἀπαίσιας μορφῆς, χωρὶς λογοκρισία, χωρὶς περιορισμούς, μετὸ σκέψη καὶ τὴ συνείδηση ἀφημένας νὰ κρίνουν ἐλεύθερα· κι' ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριὰ ἡ σοβιετικὴ Ρωσία, φιλύποπτη πρὸς ὅλα γύρω τῆς, ἀποκλεισμένη στενὰ στὸν ἑαυτὸ τῆς, μετὸ σκέψη καὶ τὴ συνείδηση δεσμευμένης, μετὸ λαοὺς ὑποταγμένους μετὸ βία καὶ τοὺς ἀνθρώπους ἔρμαια στὸ σκοτάδι τῆς σκλαβιάς. Ἄλλ' ἡ Ρωσία ἐξακολουθεῖ νὰ ἐφαρμόζει τὸ σύστημα τῆς «δικτατορίας τοῦ Προλεταριάτου» καὶ δικαιολογεῖ μ' αὐτὸ τὴ συ-

νέχιση τοῦ στρατιωτικοῦ νόμου, τῆς λογοκρισίας, τῆς φημώσεως κάθε ἀντιλογίας, ἔστω καὶ τῆς παραμικρότερης, τῆς τυφλῆς ὑποταγῆς ὅλων στὸ κόμμα καὶ τὶς ἀπόψεις τοῦ, τῆς ἐξαφανίσεως, τέλος, τοῦ ἀτόμου μετὸ τὴ δικαιολογία τῆς ὠφελιμότητος δῆθεν τοῦ συνόλου. Ἐφ' ὅσον ἀκόμη ὑπάρχει ἀντίδραση, θὰ λειτουργεῖ καὶ τὸ κράτος τῆς «δικτατορίας» χωρὶς χρονικὰ ὅρια, μετὸ ἐλπίδα κάποτε τῆς συντριβῆς τοῦ κράτους αὐτοῦ, ὅπως τ' ὠραματίστηκε ὁ Λένιν στὸ φυλλάδιον: «Κράτος κι' ἡ Ἐπανάσταση». Μῆνα λόγο ἔχουμε τὴν ἀκάλυπτη κι' ὁμολογημένη βία, ἀπέναντι τῆς δημοκρατικῆς ἐλευθερίας, ποῦ ἀντιπροσωπεύουν οἱ Ἠνωμένες Πολιτεῖες τῆς Ἀμερικῆς.

Καὶ τώρα μόνη τῆς ἔρχεται στὰ χεῖλη μας ἡ ἐρώτηση: ποῖο σύστημα θὰ ὑπερισχύσει, ὥστε νὰ φθάσουμε στὴν ποθητὴ μονοκρατορία τοῦ ἑνός, τὸ ρωσικὸ Σοβιέτ ἢ ἡ ἔννοια τῆς Ἀμερικανικῆς ἀντιλήψεως γιὰ τὴν ἀτομικὴ ἐλευθερία; Ἄν δεχθούμε τὸ ἱστορικὸ γεγονός πῶς ἡ ὠμὴ βία δὲν κατίσχυσε ποτέ, καὶ πῶς ἡ ἐλευθερία, ὅσο κι' ἂν φαίνεται πῶς ὑποχωρεῖ, σ' ὀρισμένες στιγμῆς, μπροστὰ στὴ βία, ὅμως προχωρεῖ καὶ στὸ τέλος ὑπερισχύει, τότε τὸ κράτος τῆς ἐλευθερίας τελειωτικὰ θὰ νικήσει. Τὸ σύστημα ποῦ θὰ ἐπικρατήσῃ θὰ στηρίζεται ἀκριβῶς πάνω σὲ τὰ ἐκεῖνα τὰ δεδομένα, ποῦ σήμερα ἡ Ρωσία ἔχει ἀπαρνηθεῖ. Στὴν ἐλευθερία τῆς σκέψεως καὶ τῆς συνειδήσεως, στὴν ἐλευθερία τῆς κινήσεως, στὴν ὅσο τὸ δυνατόν εὐρύτερη κατάκτηση τῆς προόδου, ὕλικῆς καὶ πνευματικῆς, σὲ τὰ σημεῖα τῆς ζωῆς. Ἡ ἐλευθερία ὅπως τὴν ἐννοεῖ ἡ Μόσχα, ἡ ἐλευθερία, ἑνός μόνον κόμματος καὶ μιᾶς μόνης ἰδεολογίας, κλεισμένης στὰ ὅρια μιᾶς ἀμείλιχτης πειθαρχίας, ἀποτελεῖ πραγματικὸν ἐφιάλτη γιὰ τὸν ὑπόλοιπον κόσμον, ἀφοῦ μόνον σὲ μιὰ τάξην ἐπιτρέπει τὴν ὑπαρξὴ ἐξαφανίζοντας τὶς ἄλλες. Εἶναι πραγματικὰ νέα μορφή τυραννίας, ὅπως τὰ Σοβιέτ ἀντιλαμβάνονται τὴν ἐλευθερία, λέξη ἀνύπαρκτη σήμερα γι' αὐτά. Δὲν μπορεῖ νὰ νοηθεῖ πρόοδος χωρὶς τὴν ἐλευθερία. Ἐλευθερία καὶ πρόοδος συμβαδίζουν καὶ προάγουν τὸν πολιτισμὸν, ποῦ σημαίνει ἀνάβασμα τοῦ συνόλου στὴν ἔννοια τοῦ ἀνθρωπισμοῦ, καὶ τοῦ σεβασμοῦ τοῦ ἄλλου. Ἡ Ρωσία ὀπισθοχώρησε τὴν ἔννοια τῆς ἐλευθερίας καὶ μᾶς ἔφερε πίσω στὰ μεσαιωνικὰ χρόνια τῆς Ἱερᾶς Ἐξετάσεως.

ΒΑΔΙΖΟΥΜΕ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΠΡΟΟΔΟ

Ἡ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΠΤΩΣΗ;

Σαυτὴ τὴ διάμεση κατάστασι βρίσκεται ὁ σύγχρονος κόσμος. Εἶναι μιὰ κατάστασι ἀνακωχῆς, ὅπως κι' ἄλλοτε κατὰ τὴ διάρκειαν ἀπὸ τοῦ 1918 ἕως τοῦ 1939. Ἡ Ρωσία προσπαθεῖ ν' ἀπλώσει τὸ δικὸν τῆς σύστημα ὅπουδήποτε. Ὁ συμμοριτικὸς ἀγῶνας στὴν Ἑλλάδα ὕστερα ἀπὸ τὴν εἰρήνην, τὸ κίνημα τοῦ Δεκεμβρίου, ἡ συνέχεια τούτου

πάνω στα βουνά της Πίνδου και του Γράμμου και σ' άλλα της Ελλάδας μέχρι το 1949 δέν ήταν παρά ένα σύμπτωμα της επεκτατικής πολιτικής των Σοβιέτ για να επιβάλουν τις ιδέες τους. Η βοήθεια της Αμερικής δέν είναι παρά η άμυνα του Αγγλοσαξωνικού κόσμου στην ωμή βία του ρωσικού συστήματος. Το ίδιο και στην Κορέα. Η Ρωσία κατέχει τη Βουλγαρία, την Πολωνία, τη Ρουμανία, την Τσεχοσλοβακία κι' άλλα μέρη, βασιζόμενη στο νόμο της βίας. Η Αμερική κι' η Αγγλία αντιδρούν, ζητώντας την ελευθερία τους και την απομάκρυνση των Ρώσων. Ουσιαστικώς διεξάγεται μια πάλη τόσο στα φανερά όσο και στα κρυφά μεταξύ δύο συστημάτων αντιλήψεως της ζωής. Αλλά κανείς δέν παίρνει την ευθύνη ενός νέου παγκόσμιου πολέμου. Σήμερα περνούμε ακόμη την περίοδο της ανακωχής με μερικές πολεμικές εκδηλώσεις. Αλλ' ο πόλεμος θά ξεσπάσει μια μέρα, ο πόλεμος για την κοσμοκρατορία του ενός, ο πόλεμος μεταξύ του κομμουνιστικού Σλαβισμού και του Αγγλοσαξωνικού κόσμου για την επικράτηση της ανεξαρτησίας του ατόμου και την ελευθερία της σκέψεως και της συνειδήσεως. Πόσο θά βαστάξει η ανακωχή; Πότε θά ξεσπάσει ο τρίτος πόλεμος; Ποιος θά νικήσει; Μια διαίσθηση μακρυνή μ'ας λέει: Το λιοντάρι θά φάει το άρκουδι της στέππας... Ποτέ η βία δέν κατίσχυσε τελειωτικά.

Από την ανασκόπηση των πενήντα πρώτων χρόνων του 20ου αιώνα ένα βγαίνει συμπέρασμα: Τα πενήντα αυτά χρόνια υπήρξαν τα πιο γόνιμα σε μεγάλα γεγονότα. Δύο παγκόσμιοι πόλεμοι κι' άλλοι μερικώτεροι τα χαρακτηρίζουν. Νέος φοβερός πόλεμος απειλείται... Ιδεολογίες νέες εμφανίστηκαν και νέα συστήματα ζωής παρουσιάστηκαν κι' επιβλήθηκαν. Πλείστες επαναστάσεις έγιναν με σκοπούς κοινωνικούς. Τα ύπολείμματα του μεσαιωνισμού εξαφανίστηκαν και πρόοδοι συντελέστηκαν στο οικονομικό κι' επιστημονικό πεδίο που ποτέ δέν τις φαντάστηκε ο άνθρωπος του 19ου αιώνα. Μια άληθινή κοσμογονία έχει δημιουργήσει νέες συνθήκες ζωής. Ποτέ ο κόσμος δέν είδε τόσα εκπληκτικά γεγονότα και δέν αισθάνθηκε τόσο βαθειά συναισθήματα, όσο κατά τη διάρκεια των πενήντα αυτών χρόνων. Ένας καινούργιος κόσμος πλαστουργείται, που δυστυχώς λίγοι μπορούν να τον παρακολουθήσουν, να τον νοήσουν και να τον αισθανθούν. Οι άλλοι τον θεωρούν πτώση. Εμείς τον ονομάζουμε πρόοδο, που προχωρεί μέσα στους κύκλους της ζωής κι' ατενίζει προς το μέλλον χωρίς να κυττάζει πίσω του, γιομάτος έλπιδα.

Αλλ' ειδικεύοντας το θέμα ως ρίξουμε ένα βλέμμα και στην πατρίδα μας. Τι ήταν η Ελλάδα το 1900; Μια χώρα ήττημένη, μια χώρα έξουθενωμένη από τον πόλεμο του 1897. Κι' όμως μέσα σε δέκα πέντε χρό-

νια είχε γίνει σχεδόν αγνώριστη. Ανασυγκροτήθηκε στρατιωτικώς και διοικητικώς και το 1912-1913 έκανε δυο πολέμους που την ανέδειξαν σε σημαντικό παράγοντα της Ανατολής. Διπλασιάστηκε και τράβηξε προς τα μπρός. Πήρε μέρος στον πρώτο παγκόσμιο πόλεμο μέσα σ' επαναστάσεις και κινήματα, μέσα σ' αντιδράσεις και προδοσίες, κι' όμως προχώρησε προς τα μπρός. Κι' αν δέν συνέβαιναν άλλες αντιδράσεις, το 1920 θά πραγματοποιούσε τους έθνικούς πόθους της, πόθους κι' όνειρα πέντε αιώνων. Αλλά κι' ύστερα από την Μικρασιατική καταστροφή και τη συρροή 1.500.000 προσφύγων και πάλι δέν γονάτισε. Τράβηξε προς τα μπρός και πάλι μέσα σ' επαναστάσεις και κινήματα, μέσα σε προδοσίες κι' εναντιότητες. Ο Λαός της, ο ήρωικός και μεγάλος, θαυματούργησε και πάλιν. Έχτισε νέες πόλεις, εκεί που πριν βρίσκονταν βαλτονέρια, ανέπτυξε σε σημείο άπιστευτο τη βιομηχανία του και τον ναυτικό έμπορικό στόλο του. Ανακαίνισε τη νομοθεσία, ιδίως την εργατική, και τέλος πήρε μέρος στον δεύτερο ευρωπαϊκό πόλεμο στο πλευρό της ελευθερίας. Τελειωτικά νίκησε και νίκησε δυο νίκες. Τη μια έναντίον του φασισμού και την άλλη, την πολύ σημαντικώτερη, έναντίον του Σλαβισμού και του προδοτικού ελληνικού κομμουνισμού, που κι' αυτή είναι νίκη της ελευθερίας έναντίον της βίας.

Η χώρα έγινε έρείπια, όπως και το 1821. Αλλά και πάλι ο λαός όρθώθηκε δημιουργικά, έχτισε νέες πόλεις και με τη βοήθεια του σχεδίου Μάρσαλ, ανακαίνισε τη βιομηχανία του κι' άλλα σημεία του βίου του. Κι' αν δέν υπήρχαν οι κομματικές κυβερνήσεις κι' ο επίβουλος κομμουνισμός, η Ελλάδα θάχε μεταβληθεί σε μια από τις πιο προηγμένες έκπολιτιστικώς χώρες. Αλλά και πάλι δέν έκοψε το δρόμο της προς την πρόοδο. Όπου και να στραφεί κανείς παρατηρεί ένα νέο όργανο, μια νέα δημιουργία, μια νέα ελληνική κοσμογονία. Ποιος ελπίζει πως η πατρίδα μας δέν έχει μέλλον; Από μήνα σε μήνα, όσοι περιηγήθηκαν τη σημερινή Ελλάδα, βλέπουν τί γίνεται στην ύπαιθρο και στις πόλεις. Αλλά και στα πνευματικά σημεία η χώρα πραγματοποίησε μια κοσμογονία μέσα στα τελευταία πενήντα χρόνια. Η τέχνη της, η φιλολογία της, η ζωγραφική της, η γλυπτική της κι' ιδίως η γλώσσα της αναπλάστηκαν και γενικώς η διανοητική ζωή της μπορεί να συγκριθεί με πολλές άλλων λαών. Αλλά για την πρόοδο αυτή θά μιλήσουν άλλοι συνεργάτες της «Νέας Έστίας», ειδικοί στα θέματα αυτά. Η Ελλάδα τραβάει μπροστά. Αυτή είν' η διαπίστωση που κάναμε, ακολουθώντας τη γενική πρόοδο που σημειώνεται και στον άλλο κόσμο, τα κοσμογονικά αυτά χρόνια της ανθρωπότητας.

ΦΑΝΗΣ ΜΙΧΑΛΟΠΟΥΛΟΣ